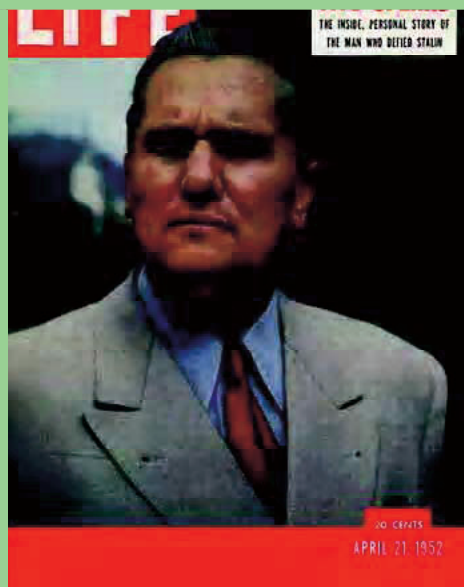
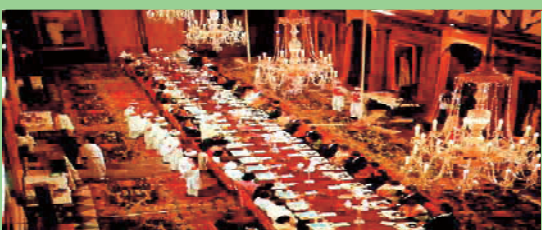

ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ

ВРУЋА ТАЧКА ХЛАДНОГ РАТА: ЈУГОСЛАВИЈА

Какав је био положај Југославије на почетку Хладног рата?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Тема радионице је однос Југославије и великих сила, од чијих интереса и утицаја је она зависила, а које су одређивале оквир њеног деловања на историјској сцени. Југословенски политичари су настојали да нађу подршку моћних држава да би заштитили своје интересе, а то су у различитим ситуацијама биле различите земље. *Промене савезништва* су се понекад догађале у врло кратком року, на шта треба посебно указати ученицима. У радионици постоје три групе докумената који кроз супротности свог садржај показују *кретање Југославије на међународној сцени*. Радионица показује да су чак и европске државе средње снаге и величине, као што је била Југославија, зависиле од констелације моћи и ситуације на међународној сцени и да су могле да воде само *релативно независну* политику. Друга важна чињеница на коју се указује радионицом је да идеолошке сличности и разлике не морају да прате политичка савезништва међу државама. Уколико је потребно и могуће, наставник треба да помогне ученицима да уоче међусобну повезаност и условљеност тема радионица бр. 1. (о међународном положају Југославије) и радионице бр. 2. (о схватању демократије у Југославији).

ВЕЗА СА НАСТАВНИМ ПРОГРАМОМ

Радионица је намењена обнављању и утврђивању градива о послератном периоду, а посебно је погодна за повезивање међународног контекста са унутрашњим политичким развојем Југославије. Рад са изворима има потенцијал да буде мотивишући и инспиративан за ученике.

ИСХОД

На крају часа ученици су на примеру показали и разумели како се мењао положај Југославије у зависности од промена на међународној сцени.

ЦИЉ

Образовни циљ радионице: Да ученици разумеју да су се међународни положај и политика Југославије мењали зависно од утицаја великих сила.
Васпитни циљ радионице: Да се ученици васпитају као активни учесници грађанског друштва.

СПОСОБНОСТИ И ВЕШТИНЕ

Анализа историјских извора, одабир релевантних података, извођење закључака, развијање критичког мишљења, развој мултиперспективног приступа.

НАЧИН РАДА

Наставник даје упутства о начину рада на часу. Дели ученике на три групе. Свака група добија по два документа и политичку мапу Европе:

- 1) став Југославије (документи 1, 2 и 7),
- 2) став Западног блока (документи 3, 4 и 7) и
- 3) Став Совјетског Савеза (документи 5, 6 и 7).

Ученици треба да *прочитају* и *анализирају* текстуалне историјске изворе и уз помоћ питања која су им дата испуне задатак. Своје *закључке* *исписују* у виду теза, помоћу којих ће представник групе да осталим ученицима изложи виђење своје групе. Најпре прва група излаже југословенско виђење промене

	односа Југославије и СССР-у. Потом друга група излаже западно виђење ситуације у Источној Европи, посебно односе Југославија-СССР. На крају трећа група излаже совјетски поглед на односе Југославије и СССР-а. Потом сви анализирају карту и дискутују о променама у положају Југославије током послератног периода.
ТОК ЧАСА	1. корак – давање упутстава за рад. Наставник саопштава: Свака група треба да на основу анализе добијених докумената и датих питања створи одређену слику о политичком положају Југославије после Другог светског рата. Ту слику ће осталима у разреду у виду теза изложити један представник групе. Потом наставник излаже историјски контекст из Дела за ученике – <i>10 минута</i>. 2. корак: Подела на три групе (став Југославије, став Западног блока, став Совјетског Савеза) 3. корак: Анализа текстова у складу са питањима која их прате. – <i>30 минута</i>. Сви ђаци раде индивидуално са добијеним текстовима 20 минута, а последњих 10 минута је намењено усклађивању слике и формулисању теза. 4. корак: Излагање закључака једног представника сваке групе на основу теза које су заједнички написали. – <i>25 минута</i>. 5. корак: Завршна дискусија, намењена сучељавању ставова, аргументацији и интеграцији, која треба да садржи све три перспективе: југословенску, западњачку и совјетску – <i>20 минута</i>.
ПОТРЕБНИ МАТЕРИЈАЛ	1. група: Извори за ставове Југославије 2. група: Извори за ставове Западног блока 3. група: Извори за ставове Совјетског Савеза 4. све групе добијају политичку карту Европе у Хладном рату
ПРЕТПОСТАВЉЕНО ЗНАЊЕ	Познавање историје Југославије и опште историје 20. века. (II и IV разред средње школе)
ТЕЗЕ ЗА ЗАВРШНУ ДИСКУСИЈУ	■ Шта се догодило са Југославијом после Другог светског рата? ■ Како су на политички положај Југославије утицали спољни фактори? ■ Колико је Југославија могла да утиче на међународну политику? ■ Да ли знаш за сличан пример у том периоду у Европи? ■ Шта се дешавало у Европи после блоковске подела света?

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Историјски контекст: После Другог светског рата у Европи су почеле постепено да се формирају две велике политичке групације, што је довело и до поделе света у два велика идеолошка, политичка, војна и економска блока у другој половини 20. века. То су били *НАТО пакт* и *Варшавски споразум*, а линија поделе је називана „гвоздена завеса”. То стање је трајало до краја осамдесетих година када је дошло до слома Варшавског споразума. Југославија је крај Другог светског рата дочекала као савезник Совјетског Савеза и Западних демократија, али су југословенски комунисти били ближи свом узору – Совјетима. Затим је 1948. године дошло до сукоба Југославије са СССР-ом и њеном окретања ка западу. Такву позицију, уз стално балансирање између истока и запада, она је одржавала све до свог распада.

I група

Како се мењала политика Југославији према Совјетском Савезу после Другог светског рата?

1.

ТИТОВО ПИСМО ЈОСИПУ СТАЉИНУ 1944. ГОДИНЕ

„Драги Јосипе Висарионовичу,

(...) Знам да Вам је јасно у каквој се ми тешкој ситуацији налазимо, јер се са разних страна покушава мешати у наше унутрашње ствари, а ипак морамо бити обазриви да не заостримо односе са Савезницима, чувајући у исто време своју политичку и војничку самосталност. У тим питањима нам је свака, па и најмања помоћ од стране СССР врло драгоцен. И ја Вас молим за ту помоћ.

Савезници до сада још нису пред нас поставили питање њиховог искрцавања на територији Југославије. Морам да кажем да такво искрцавање нама не би било драго, јер сам уверен да ће нам правити неприлике у земљи, због чега би могло долазити до разних сукоба. (...)

Има много крупних ствари о којима би ја врло радо лично говорио са Вама. Ако Ви сматрате за опортуну и потребно, ја сам спреман да почетком августа дођем тамо. Но не бих желио да то сматрате мојом нескромношћу, већ једино дубоком тежњом да се пре мировних преговора објасне нека питања и заузме по њим став, јер сматрам да је то у интересу балканских земаља и Совјетског Савеза.

Примите израз мог дубоког поштовања.

5. VII 1944.

Ваш, Ј. Б. Тито”

Музеј историје Југославије, Путовања и посете Ј. Б. Тита, И-3-б/566-3,4

2.

ГОВОР ЕДВАРДА КАРДЕЉА НА СЕДНИЦИ УН-А У ЊУЈОРКУ, 1949. ГОДИНЕ

„(...) Конкретни поступци СССР-а према Југославији говоре о томе да Влада СССР није увек тумач савремених тежњи присталица мира и демократије. Ми уважавамо позитивне и напредне ставове Владе СССР у корист мира и мирољубиве сарадње међу народима, којима смо давали и којима ћемо давати своју подршку, али ми не можемо, а да истовремено код ње у низу питања не констатујемо дубоко размимоилажење између речи и дела, што је нарочито дошло до изражаја у односима СССР према ФНРЈ. Не може се говорити о немешању у унутрашње ствари других држава, а истовремено заузимати такав став какав данас заузима Влада СССР према једној влади независне земље, као што је Југославија. Не може се говорити о мирољубивости а истовремено обасипати Југославију таквим претњама, како то чини Влада СССР. (...)”

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988*.

Тематска збирка докумената, Београд 1988, стр. 956.

На основу анализе извора и карте извући аргументе за одговор на кључно питање.

II група

Како Западне велике силе виде позицију Југославије после Другог светског рата?

3.

ЧЕРЧИЛОВ ГОВОР У ФУЛТОНУ, МИСУРИ, САД, 5. МАРТ 1946. ГОДИНЕ.

„(...) Од Шћећина на Балтику до Трста на Јадрану, гвоздена завеса је пала преко континента. Иза те линије леже престонице свих старих држава Централне и Источне Европе. Варшава, Берлин, Праг, Беч, Будимпешта, Београд, Букурешт и Софија, сви ти чувени градови и становништво тих територија, морам рећи, леже у совјетској сфери и сви су они подложни, на овај или онај начин, не само совјетском утицају, већ и врло снажној контроли из Москве, која се у многим случајевима све више појачава. (...) Пољска влада, коју контролишу Руси, охрабрена је да направи огромне и сасвим погрешне захвате на рачун Немачке и сада се одвија масовно протеривање милиона Немаца у незамисливим размерама. Комунистичке партије, које су у свим тим источноевропским државама биле врло мале, нарастају до утицаја и моћи који далеко превазилазе њихову бројност и покушавају да свуда спроведу тоталитарну контролу. (...)”

The speeches of Winston Churchill, London 1990, pp. 303–304.

4.

ИЗВЕШТАЈ АМЕРИЧКОГ ОТПРАВНИКА ПОСЛОВА ДРЖАВНОМ СЕКРЕТАРУ САД

АМЕРИЧКА АМБАСАДА БЕОГРАД

ЈУГОСЛАВИЈА

7. јула 1947.

ПОВЕРЉИВО

Поштованом Државном секретару

Вашингтон

„(...) Уколико ја правилно разумијем руски комунизам, југословенски комунизам већ сада показује знакове одступања од руског, упркос своме положају љубимца и основне сличности расе и политичке традиције. (...) Премда су партизани у великој мјери инспирисани и вођени од стране комуниста, претстављају ипак једну врло хетерогену групу. Постоје јасне разлике мишљења међу њима, ма да су веома дискретне. Вјероватније је да ће ефикасна опозиција против совјетске доминације доћи из партизанских редова, него из редова опозиције. Неизбежни су сукоби интереса са Русијом, и снажни национализам ове земље могао би да одигра одлучијућу улогу кад би се појавила нека акутна ситуација. (...)”

Џон М. Кебот
отправник послова “

Музеј историје Југославије, *Путовања и посете Ј. Б. Тита*, I-3-6/759-5

На основу анализе извора и карте извући аргументе за одговор на кључно питање.

III група

Како се мењала политика Совјетског Савеза према Југославији после Другог светског рата?

5.

САОПШТЕЊЕ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА КОМУНИСТИЧКИХ ПАРТИЈА О СТАЊУ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1949. ГОДИНЕ

„(...) Ако је саветовање Информационог бироа Компартија у јуну 1948. године констатовало прелазак клике Тито-Ранковић од демократије и социјализма на буржоаски национализам, то се за време протекло после тог саветовања Информбироа завршио прелаз те клике од буржоаског национализма на фашизам и отворено издајство националних интереса Југославије. Догађаји су у последње време показали да се југословенска Влада налази у потпуној зависности од иностраних империјалистичких кругова и да се претворила у оруђе њихове агресивне политике, што је довело до ликвидације самосталности и независности југословенске републике. ЦК Компартије и Влада Југославије потпуно су се удружили с империјалистичким круговима против целог табора социјализма и демократије, против комунистичких партија целог света, против земаља народне демократије и СССР. (...)”

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918-1988*.
Тематска збирка докумената, Београд 1988, стр. 963.

6.

ОБРАЋАЊЕ НИКИТЕ ХРУШЧОВА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ РУКОВОДСТВУ У БЕОГРАДУ 1955. ГОДИНЕ

„Драги друже Тито,
Драги другови, чланови владе и руководиоци Савеза комуниста Југославије,
Драги другови и грађани,
(...) Народи наших земаља везани су спонама старог братског пријатељства и заједничке борбе против заједничког непријатеља. (...) Међутим, касније су ови добри односи били нарушени. Ми искрено жалимо оно што се догодило и одлучно одбијамо све оно што се нагомилало у том периоду (тј. 1948–1955). Ми са своје стране, без икакве сумње у ово убрајамо провокаторску улогу, коју су у односима између Југославије и СССР одиграли сада откривени непријатељи народа Берија, Абакумов и други. Ми смо темељно проучили материјале на којима су се заснивале тешке оптужбе и увреде које су у оно време биле уперене против руководиоца Југославије. Чињенице говоре да су ове материјале исфабриковали непријатељи народа, презрени агенти империјализма, који су се на превару увукли у редове наше Партије. Ми смо дубоко убеђени да је период погоршања наших односа остао далеко за нама. С наше стране, ми смо спремни да учинимо што је потребно да одстранимо све препреке које сметају потпуној нормализацији односа између наших држава (...)”

Лубурић, Радоица, *Помирење Југославије и СССР-а 1953–1955*.
Тематска збирка докумената. Подгорица 1999, стр. 388–389.

КАРТА ЕВРОПЕ ТОКОМ ХЛАДНОГ РАТА

The Penguin Atlas of World History, vol. From the French Revolution to the Present, London, first published 1978, 10th ed. P. 230.

1. Шта на основу ове карте можеш да закључиш о положају Југославије у односу на „гвоздену завесу“?
2. Како тумачиш различиту боју петокраке звезде на карти Југославије и других социјалистичких земаља?

ТОК ЧАСА **1. корак** – давање упутстава за рад. Наставник саопштава: Свака група треба да на основу анализе добијених докумената и датих питања створи одређену слику о политичкој ситуацији у Југославији после Другог светског рата. Ту слику ће осталима у разреду у виду теза изложити један представник групе. Потом наставник излаже историјски контекст из Дела за ученике – **10 минута**. **2. корак:** Подела на групе: 1) комунисти, 2) грађански политичари, 3) страни државници. – **5 минута**. **3. корак:** Анализа текстова у складу са питањима која их прате. – **30 минута**. Сви ђаци раде индивидуално са добијеним текстовима **80**

1. Извори за ставове комуниста
2. Извори за ставове грађанских демократа
3. Извори за ставове иностраног фактора
4. Резултати избора 1945. године

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Историјски контекст: После Другог светског рата Југославија је обновљена као „демократска федеративна република”. Постојале су две основне политичке групације које су претендовале да њом владају:

- 1) **комунисти** које је представљао маршал Јосип Броз Тито и који су располагали војном силом, јединственом и масовном Комунистичком партијом, угледом ослободилаца од окупатора и подршком савезника, а посебно СССР-а;
- 2) **грађански политичари** које је представљао политички емигрант, млади краљ Петар II Карађорђевић, а који су били нејединствени, нису располагали ефективном силом и имали су репутацију међусобно завађених бегунаца из окупираних земља, које су подржавали савезници, а посебно Велика Британија и САД. Силе победнице су настојале да уреде свет у складу са својим потребама, а да то буде одрживо на дужи рок. Тежиле су да обнове Југославију и да она буде стабилна и јединствена земља која ће моћи да испуњава међународне обавезе, а да то постигну на најбржи и најјефтинији начин. Посебно их је интересовало да се уклони свака могућност обнове сукоба унутар земље.

Табела је формирана на основу званичних резултата првих послератних избора (*Службени лист, бр. 92/1945*). Током преговора око начина гласања комунисти су се изборили да наступају у склопу једне шире листе, која се звала „листа Народног фронта”, на којој су, осим њих, били заступљени и представници левих грађанских партија. Опозицију њима је представљала „кутија без листе”, где су гласали они који су били против „листе Народног фронта”, а то је практично значило за емигрантске политичке партије и краља Петра II Карађорђевића. Гласало се спуштањем гумене куглице у једну или другу кутију. Избори су били праћени застрашивањем грађана, притиском на бираче и непоштеним сабирањем гласова које је вршила нова, револуционарна власт.

7.

ПРЕГЛЕД ИЗБОРНИХ РЕЗУЛТАТА ПО ФЕДЕРАЛНИМ ЈЕДИНИЦАМА И АУТОНОМНИМ ОБЛАСТИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945. ГОДИНЕ

федерална јединица (аутономна област)	гласало за комунисте	гласало за грађанске странке
	%	%
СРБИЈА	88,59	11,41
ВОЈВОДИНА	85,90	14,60
КОСОВО И МЕТОХИЈА	96,78	3,22
ХРВАТСКА	91,52	8,48
СЛОВЕНИЈА	83,25	16,75
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	95,21	4,79
МАКЕДОНИЈА	95,85	4,15
ЦРНА ГОРА	97,93	2,07

Табела је формирана на основу резултата избора у: *Службени лист, бр. 92/1945*.

Упореди резултате првих избора 1945. године са изворима и проценама подршке комунистима у народу које су дали сами комунисти, грађанске демократе и западни посматрачи. Јесу ли предвиђања била реална?

I група

Како су демократију схватили југословенски комунисти?

1.

КОМУНИСТИ О СВОМ СХВАТАЊУ ДЕМОКРАТИЈЕ 1945. И 1947.

„Ја мислим да ми немамо права пред нашим народима, који су дали толико жртава и живота у овој рату за слободу и равноправност, да ми данас њима кажемо: Браћо, ви сте се борили, ви сте крварили, али сад те ваше жртве више не долазе у обзир, оне немају никакве цене, сада ће тек куглица* одлучити о томе да ли ћете бити равноправни или нећете бити равноправни. Онај који тако поставља ствар, тај по мом мишљењу жели смутњу у Југославији, тај не жели поредак и мир. Да ли такав захтев наших народа да улазе у Конституанту као равноправни народи и да о свему као равноправни народи одлучују, да ли то значи кршење суверенитета Уставотворне скупштине? Ја мислим да не значи.”

Говор Едварда Кардеља из 1945. године у: Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, Југославија 1918–1988. Тематска збирка докумената, Београд 1988, стр. 765.

„Ново друштвено уређење у нашој земљи захтијева и нови облик политичког живота. Многобројне и хетерогене по својим схваћањима, политичке партије представљале би у нашој земљи највећу сметњу за брз и трајан развитак наше земље. Не само политичка него и економска структура наше земље искључује могућност постојања многих политичких партија, са старим програмима и старим схваћањима. Јединствен економски програм захтијева и политичко јединство. Замислимо себи овакву слику: свршили смо рат, треба пријећи на изградњу земље, ... а имамо разне партије на селу. Један каже: не треба најприје градити овај мост, већ онај други. Други ће казати: зашто се даје више помоћи, рецимо Босни, Лици, Црној Гори него некој другој републици?... казали би: што ће нама индустријализација, електрификација..., нека сваки сељак ради како зна и може ... То би наше снаге парализирало...”

Титов говор на II конгресу Народног фронта Југославије 27. IX 1947.

***куглица** – мисли се на гласачку куглицу, јер се листићи нису користили на првим изборима.

2.

САРАДЊА КОМУНИСТА И НЕКИХ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА НА УСПОСТАВЉАЊУ НОВОГ ПОЛИТИЧКОГ СТАЊА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945. ГОДИНЕ

(...) Војнички и полицијски ми смо били довољно снажни и самопоуздани, али наша база у народу, нарочито у средњим слојевима, била је преуска и необделана. (...) Највећи део рада на томе пао је на Кардеља. Али и ја сам био задужен да с присталицама Народног фронта, републиканцима и аграрцима, изградим заједничку платформу. (...) у целини су се дискусије и изналагања формулација одвијали с уважавањем, па и с пријатељством. Једини “инцидент” је избио с представником једне, не баш значајне, групе интелектуалаца. Изазван нечим, он је нервозно узвикнуо: Ми нисмо равноправни! Ми тражимо равноправност! – То је пак изазвало мене, па сам добацио: Па и нисте равноправни! Не можете ни бити. Иза нас комуниста стоји педесет дивизија и један страшни рат, а ви сте само једна група. Ви погрешно схватате равноправност! Не ради се о истеривању равноправности него о споразумевању. – Сви су на то ћутали, чак и чика Јаша*, једино се Драгољуб Јовановић смешкао са самосвесном иронијом.

Ћилас, Милован, Власт, Лондон 1983, стр. 11–12.

* грађански политичар Јаша Продановић

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.
2. Припремите одговор на питање испод табеле.

II група

Како су схватили демократију југословенски грађански политичари?

3.

МЕМОРАНДУМ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА ЈУГОСЛАВИЈЕ У ЛОНДОНУ УПУЋЕН МИНИСТРИМА СПОЉНИХ ПОСЛОВА ПЕТ ВЕЛИКИХ СИЛА (В. Британије, САД, СССР, Француске и Кине)

(...) Ми дубоко жалимо што смо принуђени да изјавимо да је једна Влада, доведена на власт моралном, материјалном и војном помоћи наших Великих Савезника, завела у нашој земљи режим који нема ничег заједничког са демократијом и слободом ни у својој политичкој ни у својој државној организацији. Тај режим потпуно је подвлашћен једној странци, комунистичкој, тј. једној незнатној мањини и њеној оружаном сили: њеној политичкој полицији и њеној политичкој војсци названој данас “Југословенска армија”. Та мала странка, наслоњена на своју оружану политичку силу, покушава сада да примени свој сопствени програм, у једном погледу одмах, у другом пак по брзим етапама. Политички део њеног програма, и најважнији у исти мах, јер чини потпуни услов свему, потпуно је остварен: диктатура као владавинско средство у потпуности је заведена (...) Све њене економске мере, разарујући и уништавајући намерно цео привредни живот земље, имају исти циљ, и њихов први резултат биће пад животног стандарда народа, чинећи сваког зависним од Владе за своју зараду, а од тајне полиције ОЗНА за своју личну слободу, и с једним Изборним законом који даје Комунистичкој странци и њеној Влади власт да одабира не само кандидате него и бираче, нема никакве сумње какав ће бити резултат избора, ако се допусти да се они одрже под оваквим приликама. Резултат ће бити 100% за странку на власти. (...) **Др Влашко Мачек**, претседник Хрватске сељачке странке, сада у Паризу; **Др Живко Топаловић**, претседник Социјалистичке странке, сада у Риму; **Адам Прибићевић**, почасни претседник Самосталне демократске странке, сада у Риму; **Др Миха Крек**, председник Словенске људске странке, сада у Риму; (...) **Слободан Јовановић**, пређашњи претседник концентрационе Владе у Лондону; **Јован Бањанин**, потпредседник Југословенске националне странке; **Већеслав Вилдер**, претседник извршног одбора Самосталне демократске странке; **Др Милан Гавриловић**, претседник Српске земљорадничке странке; **Радоје Л. Кнежевић**, члан извршног одбора Демократске странке; **К. Љ. Милетић**, члан извршног одбора Радикалне странке.

Архив Југославије; Емигрантска Влада Краљевине Југославије (1941-1945), Ф-158, 573.

4.

САРАДЊА КОМУНИСТА И НЕКИХ ГРАЂАНСКИХ ПОЛИТИЧАРА НА УСПОСТАВЉАЊУ НОВОГ ПОЛИТИЧКОГ СТАЊА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945. ГОДИНЕ

„(...) Војнички и полицијски ми смо били довољно снажни и самопоуздани, али наша база у народу, нарочито у средњим слојевима, била је преуска и необделана. (...) Највећи део рада на томе пао је на Кардеља. Али и ја сам био задужен да с присталицама Народног фронта, републиканцима и аграрцима, израдим заједничку платформу. (...) у целини су се дискусије и изналагања формулација одвијали с уважавањем, па и с пријатељством. Једини “инцидент” је избио с

mark

ak

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.
2. Припремите одговор на питање испод табеле.

III група

Како су демократију у Југославији видели представници западних земаља?

5.

ЗАПИСНИК СА КОНФЕРЕНЦИЈЕ СИЛА ПОБЕДНИЦА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ, Потсдам 1945.

„(...) Идн: Следеће питање – о Југославији. (...) Треба обратити пажњу на то да смо ми постигли сагласност у односу на Југославију на Кримској конференцији без присуства југословенских представника.

Стаљин: Сада је то савезничка држава, у којој је успостављена легитимна власт. Не треба сада решавати та питања без учешћа представника Југославије. (...)

Труман: Мислите ли озбиљно да их позовемо овде? Мислим да би то било незгодно.

Черчил: Ми смо ставили своје потписе под договор на Кримској конференцији, а сада видимо да се та декларација у Југославији не испуњава: нема изборног закона, скупштина није проширена, правна процедура није успостављена, Титова администрација врши контролу уз помоћ своје политичке полиције, штампа је такође контролисана, као и у неким фашистичким земљама. (...)

Стаљин: (...) Видите, подаци које је сада изнео г. Черчил, у вези са нарушавањем неких решења Кримске конференције, ти подаци су, на основу наших извора, непознати.

Труман: Ако будемо разматрали политичке жалбе на кога год, само ћемо залуд тражити време. Ако овде будемо звали Тита, Франка, или друге државнике, то неће довести ни до чега доброг. (...)

Стаљин: Ту сте у праву. (...)

Тегеран, Јалта, Потсдам. Сборник докумената, Москва 1971, стр. 240–242.

6.

АМЕРИЧКО ВИЂЕЊЕ ПОЛИТИЧКЕ СИТУАЦИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1947.

АМЕРИЧКА АМБАСАДА БЕОГРАД, ЈУГОСЛАВИЈА

7. јула 1947, ПОВЕРЉИВО

Поштованом Државном секретару,
Вашингтон

„(...) Комунизам има великих слабости: оснивајући своју доктрину на материјализму, држећи да циљ оправдава средства, ма како мучна она била, гази спонтану тежњу човјечанства за слободом (додајмо уз то игру са другом великом тежњом – сигурношћу). (...) Врло је опасно уопштавати одвише, до које мјере ужива садашња влада подршку народа, или је не ужива. Прорачуни који круже, да је 85–95 % народа против владе, очигледно су само нагађања. (...) Моје је лично мишљење да широке масе, премда су скептичке и незадовољне, ипак нису огорчене против владе. Зашто би биле? Изузевши такве поступке као што је државна контрола или откуп жита ништа им није теже, него што им је било под ранијим режимима. (...) Не смеју се заједљиви напади бивших политичких вођа и космополитичке клике, која је највише била погођена преокретом, узимати као глас народа. Чак и ако претпоставимо да је велика већина Југославена противу комунизма не значи да би био већи број оних Југославена који би ризикували живот зато да га оборе, него ли оних који би габранили. (...)

Џон М. Кебот, отправник послова

Музеј историје Југославије, Путовања и посете Ј. Б. Тита, I-3-б/759-2

1. На основу анализе извора и података из табеле извући аргументе за одговор на кључно питање.

2. Припремите одговор на питање испод табеле.

РАДНИ ЛОГОРИ И ПОСЛЕ РАТА!

Може ли група да буде крива због злочина појединаца?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Основна идеја радионице је питање колективизације кривице, које може да се ради на примеру прогона фолксдојчера. У Југославији су после рата сличну судбину доживели и Италијани и Мађари, али на примеру једне националне мањине може истовремено да се обради питање колективне кривице и да се прикаже до сада мање познат почетак „друге” Југославије. Стога ова радионица може бити добра допуна предвиђеном градиву, али од тога је значајнија васпитна функција саме радионице. Предвиђено време трајања радионице је 45 минута, како би могла да се одржи у оквиру једног наставног часа. Радионица је планирана за груп

Друга група би добила карту подручја у Југославији где су живели фолксдојчери и распоред логора, њиховог страдања, текст о бројчаним показатељима страдања фолксдојчера у Југославији, слику протеривања и службене документе АВНОЈ-а и Министарства унутрашњих послова Федералне Државе Хрватске о конфискацији имовине и репатријацији фолксдојчера (прилог 2, 3, 4, 5 и 6). Задатак групе је да се на основу извора припреми за интервју с фолксдојчерима који су преживели логоре, депортације из Југославије. Као млади истраживачи, историчари учесници групе би у разговору с фолксдојчерима (које ће одглумити чланови треће групе) требало да сазнају што више о њиховој судбини у Југославији после рата. Учесницима друге групе би требало дати сугестије, шта би могли да питају преживеле фолксдојчере или шта би од њих могли најбоље да сазнају о њиховој судбини.

Трећа група би добила неколико писмених сведочанства преживелих фолксдојчера (прилози 7, 8, 9, 10, 11 и 12). Учесници те групе би требало да се припреме да одглуме фолксдојчере који су прошли трагедију у животу и да направе интервју с младим историчарима.

- Пошто се групе припреме, прво би излагала 1. група, а потом би уследио интервју између учесника 2. и 3. групе. (15–20 мин)

- На крају би требало спровести кратку евалуацију радионице, или једноставно покушати разговор о размишљањима појединих учесника радионице (5 мин).

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Циљ радионице је упознавање са прогонима око 170000 и страдањем око 60000 фолксдојчера (припадника немачке мањине) у Југославији непосредно после рата. Југославија није била изузетак. Немци су сличну судбину доживели у целој источној Европи. Сличну судбину су доживели и Италијани у Југославији.

Велика већина Фолксдојчера је насељавана планском колонизацијом у XVIII веку, коју су подстицали хабсбуршки владари у складу с идејама камерализма и физиократије. Њиховим досељавањем требало је населити ненастањена подручја и подстаћи развој пољопривреде и занатства. Сломом Хабсбуршке монархије после Првог светског рата Немци су у новонасталој држави Југославији постали национална мањина. У време Другог светског рата припадници немачке националне мањине су се поделили као и многи други на простору Југославије – једни су се ставили у службу нацизма, други су приступили антифашистичком покрету, а трећи су покушали само да преживе у немирним временима.

Задаци за 1. групу - Народноослободилачка борба се водила паролама националног и социјалног ослобођења народа у Југославији.

1. Покушајте да на основу материјала који сте добили објасните шта је требало да значи то социјално и национално ослобођење!

2. Јесу ли се загарантована права односила на све? Објасните!

3. Расправите унутар групе о питању колективизације кривице!

4. Припремите се за кратко излагање свега што је учињено унутар групе!

Задаци за 2. групу - На основу извора припремите се за интервју с трећом групом која ће одглумити фолксдојчере који су преживели логоре, депортације из Југославије... Покушајте да, као млади истраживачи, историчари у разговору с фолксдојчерима сазнате што више о њиховим судбинама у Југославији после рата!

Задаци за 3. групу - Прочитајте сведочанстава фолксдојчера који су преживели депортације, логоре... у Југославији и покушајте да се припремите за интервју. Одглумите фолксдојчере које ће интервјуисати друга група. Млади историчари – истраживачи ће хтети да што детаљније сазнају о вашим страдањима.

Имајте на уму: ви сада имате око 80 година, па и више!

Предлог: разделите сведочанства међусобно унутар групе и покушајте да се као група колективно припремите за интервју, а не као појединци.

ПРИЛОГ 1

ДЕКЛАРАЦИЈА О ОСНОВНИМ ПРАВИМА НАРОДА И ГРАЂАНА ДЕМОКРАТСКЕ ХРВАТСКЕ, донесена на Трећем заседању ЗАВНОХ-а у Топуском 9. V 1944.

1. Хрватски и српски народ у Хрватској потпуно су равноправни. Националним мањинама у Хрватској осигураће се сва права на национални живот.
2. Сви грађани федералне државе Хрватске једнаки су и равноправни пред законом без обзира на народност, расу и вјероисповијест.
3. Жене уживају сва права једнако као и мушкарци.
4. Сваком грађанину зајамчена је сигурност личности и имовине. Зајамчено је право власништва и приватна иницијатива у господарском животу.
5. Свим грађанима зајамчена је слобода вјероисповијести и слобода савјести.

ПРИЛОГ 2

ОДЛУКА АВНОЈ-а (21. XI 1944) О ПРЕЛАЗУ У ДРЖАВНО ВЛАСНИШТВО НЕПРИЈА- ТЕЉСКЕ ИМОВИНЕ, О ДРЖАВНОЈ УПРАВИ НАД ИМОВИНОМ НЕПРИСУТНИХ ОСОБА

Члан 1.

Даном ступања на снагу ове Одлуке прелази у државно власништво:

- сва имовина Њемачког Рајха и његових држављана која се налазина територију Југославије
- сва имовина особа њемачке народности, осим Нијемаца који су се борили у редовима Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије или су поданици неутралних држава, а нису се држали непријатељски за вријеме окупације;
- сва имовина ратних злочинаца и њихових помагача, без обзира на њихово држављанство, и без обзира на држављанство, имовина сваке особе која је пресудом грађанских или војних судова осуђена на губитак имовине у корист државе.

Имовина југословенских држављана пада у том случају под удар ове Одлуке, без обзира да ли се налази у земљи, или иноземству.

Члан 5.

Циљ постављања све подржављене или секвестриране имовине под удар и надзор Државне управе народних добара јесте максимално искоришћавање те имовине за планску производњу ради што бржег и што успјешнијег добивања побједе у ослободилачком рату и за стварање увјета за успјешну економску обнову и изградњу Југославије као цјелине и свих њених федералних јединица (...)

(Службени лист Демократске Федеративне Југославије, год. 1, бр 2, Београд, 6. вељаче 1945, стр. 13–14; Извор преузет из књиге: Vladimir Geiger, *Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje*, Osijek 2002, 56.)

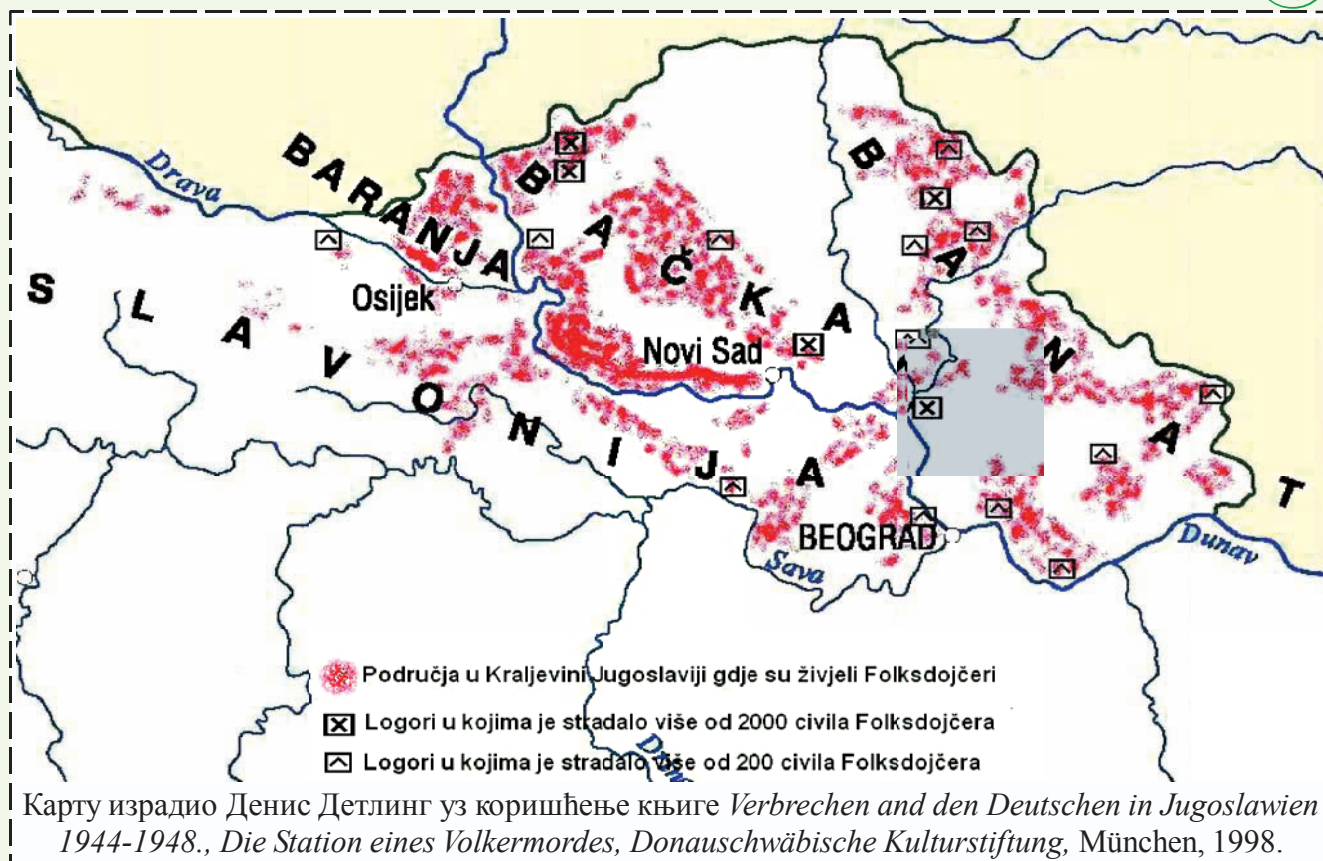
ПРИЛОГ 3

СТРАДАЊЕ НЕМАЧКОГ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА У ЈУГОСЛАВИЈИ ОД СТРАНЕ ТИТОВОГ РЕЖИМА У РАЗДОБЉУ ОД 1941. ДО 1948.

Од око **540000** Немаца колико их је живело у Југославији до 1941. године, око **95000** њих се нашло у склопу немачких, мађарских и хрватских војних јединица, а око **245000** Немаца је евакуисано у Немачку пре него што је Југославија обновљена под Титовим режимом. У раздобљу од октобра 1944. до априла 1945. преосталих око **200000** Немаца потпало је под контролу Титовог режима. Изузев 8000 људи, преосталих око **170000** етничких немачких цивила (од деце до старијих особа) у раздобљу од 1945. до 1948. године, било је отерано у логоре од којих је око **51000** жена, деце и старца подлегло болестима, глади и другим недаћама. Од укупно око 64000 жртава у раздобљу од 1941. до 1948. око 40000 је документовано именом и презименом.

Verbrechen and den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948., Die Station eines Volkermordes, Donaueschinger Kulturstiftung, München, 1998.

ТРАНСПОРТ ФОЛКСДОЈЧЕРА ПРОТЕРАНИХ ИЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ У АУСТРИЈУ, ЛЕТО 1945.

Слика преузета из књиге: Vladimir Geiger, *Nestanak Folksdojčera*, Zagreb, 1997.

ПРИЛОГ 6

ЗЕМАЉСКА КОМИСИЈА ЗА РЕПАТРИЈАЦИЈУ НЕМАЦА ПРИ МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ФЕДЕРАЛНЕ ДРЖАВЕ ХРВАТСКЕ У ЗАГРЕБУ ИЗВЕШТАВА (7. VII 1945.) Управна одељења Обласних, Окружних и Градских Народних одбора о поступку репатријације (исељавања/протеривања) Фолксдојчера

(...) “Влада Југославије стоји на становишту да све Њемце који се налазе у оквиру границе Југославије расели и упути у Њемачку, чим се зато отворе повољни технички услови.-

Ми на ово имамо право из слиједећих разлога:

1) Што су Њемци, који се данас налазе у Југославији колонизирани од стране Њемачких освајача на земљиште које је припадало Југославенима.-

2) Што су Њемци њемачке мањине од дана насељавања у нашу земљу, а све до данас радили против интереса народа Југославије, стављајући се у службу Њемачких империјалиста. То се нарочито испољило у току овога рата, када су они са свим средствима активно ангажовали се у борби против наше војске и Народно-ослободилачког покрета уопће.-

3) Што су њемачке мањине у Југославији у току овога рата починиле толико зла народима Југославије, да би њихово даље задржавање у оквирима границе Југославије сметало сређивању и изградњи наше државне заједнице.

На основу изношеног у обзир за исељавање долазе сви Њемци и Њемице по слиједећем критерију:

1) Кома је матерински језик њемачки (потјече из брака Њемца или Њемице).-

2) Тко потиче из брака у коме је отац Њемац-

Од овога се изузимају:

1. Тко је активно помагао народно-ослободилачку борбу (остаје заједно са својом ужом породицом - дјеца отац и мајка)

2. Њемице удане за Југославене са дјецом.

3. Дјеца до укључиво 16 година из брака Југославенке са Њемцем, у колико се таква Југославенка одлучи да остане у земљи и напусти мужа Њемца. Жени Југославенки удатој за Њемца остаје слободно да бира да ли ће поћи са мужем или ће остати у земљи са дјецом до 16 година. У колико се ради о женском брачном партнеру нејугославенске народности таква је жена дужна да слиједи мужа Њемца.

4. Она лица која недвојбено докажу да су аустријски држављани или аустријске народности немају се селити. При томе треба будно пазити да се као такви не искажу лица њемачког држављанства или народности. Ово се односи на она лица која су се огријешила као и припадници Њемачке односно Њемци, јер у том случају за њих важи исти критериј репатријације. Ако су Аустријанци били у Културбунду дужни су се иселити.

У сврху репатријације Њемаца са стране надлежних Министарстава образована је Земаљска комисија при Министарству унутрашњих послова, која је дужна да организира и руководи, надзире и др. рад око репатријације Њемаца (...)

Одмах по пријему ових директива најхитније (било куриром или депешом) доставити овој комисији укупан број лица за иселење те гдје су сада смјештени у логоре. Ово нам је журно потребно како би имали преглед и подузели даље потребне мјере. Обласним односно Окружним комисијама препушта се употреба радне снаге исељеника док се налазе у логорима. Све ове послове савјесно и одмах извршити, јер ће одмах иза тога услједити транспортовање исељеника са цијеле територије Хрватске у Њемачку. (...)

преузето из књига: *Vladimir Geiger, Nestanak Folksdojčera, Zagreb, 1997.* и *Vladimir Geiger, Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje, Osijek 2002.*

ПРИЛОГ 7

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О ХАПШЕЊУ И ОДВОЂЕЊУ У САБИРНИ ЛОГОР У ЈОСИПОВЦУ, ДЕПОРТАЦИЈИ У РАДНИ ЛОГОР ВАЛПОВО...

(...) Елизабета Кониг (1921.) заједно са мајком Аном Рајц (1892.), оцем Андријом Рајц (1885), и кћерком Ерном Кониг (1943.) одведени смо од куће, у Дивалтовој улици 153 у Осијеку, 10.05.1945. год., прво у Градски врт, гдје се скупило још пуно наших сусједа и познаника. Навечер смо влаком одвежени у Јосиповац, гдје смо провели око 3 мјесеца, у Омладинским баракама, на голој земљи. Са собом нисмо смјели ништа понијети, осим одјеће на нама. (...)

Елизабета Кониг рођ. Рајц 1921.

(...) Затим је кренула непрегледна колона невиних људи, цивила, на свој “крижни пут” из Јосиповца према Валпову у други логор. Пјешачили смо цијели дан по прашњавоме сеоском путу, без хране, воде и одмора. Била је велика врућина, сунце је пекло. Колону су тјерали наоружани партизани на коњима витлајући бичевима. Слабије особе, углавном старци, од изнемоглости су падали, а нитко им није смио помоћи. Морало се ићи даље, а иза нас се чула пуцњава. И моја мајка је пала, на што сам се и ја зауставила и клекнула крај ње. Партизан на коњу, висок, црн, у добро скројеној одјећи (чинове не знам!), грубо ми је заповједио, играјући се пиштољем, да кренем даље. Коњем нам се приближио толико као да ће нас згазити. Након што сам му одговорила да ми је то мајка, те нека и мене убије, одјахао је даље и некога из колоне ударио бичем. (...)

Паула Котник рођена 1927.

ПРИЛОГ 8

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О РЕПАТРИЈАЦИЈИ...

(...) У то вријеме су били организовани транспорти за Њемачку, но ми нисмо хтјели ићи, јер смо овдје рођени и надали смо се вратити кући, јер ништа нисмо скривили. Након пар дана одведени смо у логор у Валпово. Након неког времена, поновно је ишао транспорт за Њемачку. Овај пута смо се морали укрцати у влак. Возили су нас у сточним вагонима, крцатим људима, већ исцрпљенима и болеснима, до аустријске границе. Ту нас нису хтјели пропустити, него су нас вратили натраг преко Велике Писанице, логора Шиповац до Крндије. Ту је било све порушено, па смо провели око 3 тједна

СВЕДОЧАНСТВА ПРЕЖИВЕЛИХ ЛОГОРАША О ЛОГОРУ ВАЛПОВО И УСЛОВИМА ЖИВОТА У ЛОГОРУ...

(...) Логор Валпово био је већи и јаче осигуран густом бодљикавом жицом. У средишту логорскога круга налазио се дрвени извиднички торањ с рефлектором. На једној страни круга поредане су бараке у неколико редова, а на другој је страни била зграда за партизане. У тој згради се налазила и тзв. амбуланта. Барака, у којој смо спавале, била је дуга око 20 метара с једним лежајем од дасака по цијелој дужини, тако исто и на кату. За једну особу је било простора око 50 цм. Овдје у Валпову је било више стражара, него у Јосиповцу, а имали су и псе. Стражари су били врло груби и сурови. (...) Бараке су биле пуне стјеница и ушију. Хигијенски увјети нашег живота били су никакви. Прали смо се сви на једној славини у логорскоме кругу, а с те се славине узимала и вода за пиће. (...) Посјети су биле понекад допуштени, овисно о расположењу управе и стражара. Посјетитељи нису улазили у логор, него се разговарало кроз бодљикаву жицу, у стражаревој назочности. Некад би стражар допустио само виђење, а понекад смо смиле примити донесену храну, хигијенски прибор или какав одјевни предмет. Често су посјетитељи донесено морали однијети натраг, а како смо ми били јако гладни, плакало се с обје стране бодљикаве жице. (...) Одмах по доласку у логор, раздвојили су мушке од женских чланова обитељи. С мојим оцем у бараки је спавао логораш, по занимању лијечник, др. Шмит, којег су запослили у логорској амбуланти. (...) Др. Шмит је повјерио мом оцу да ће тражити помоћницу у амбуланти, те савјетовао да се јавим, како би ме макар по дану могао заштитити од силовања и других тортура, за које је знао да се догађају. Логораше су затварали у подруме и тамо их тукли. Јавна казна је била привезивање за “ступ срама”. На неколико постављених ступова у логорском кругу везивали су “непослушне логораше” и оставили их везане без хране и воде на сунцу цијели дан. По дану се нисам одвајала од тога племенитог лијечника. Ноћ је била опасна јер су стражари ноћу обилазили бараке, батеријом освјетљавали лица и на тај начин изабирали жртву за “ноћно преслушавање”. (...) У логору је свакодневно умирало пет до седам људи од тифуса и дизентерије. Мртваце су износили логораш под надзором стражара. Једно је вријеме и мој отац био међу онима, који су износили мртваце. Никад ми није хтио приповиједати гдје су покопани, али из тога што би се враћали за сат - два, закључујем да су покопани релативно близу Валпова. Разумије се, да Црвени криж или каква друга хуманитара организација није никад посјетила логор. (...)

Паула Котник рођена 1927.

(...) Бараке су биле препуне логораша, да за нас и није било мјеста. Спавали смо на пољани тј. на трави. Имали смо јастуке и деке, што су нам пријатељи, још при одласку донели, па нам је добро користило. Осим тога због врло лоших хигијенских услова у баракама је било пуно ушију. Тако смо се барем од тога спасили. (...)

Франциска Бушљета рођ. Покер у Брчком

(...) Живот у логору био је јако тежак, били смо свакодневно изложени шиканирању и батињању од стране стражара, који су били наоружани пушкама или пиштољима, а имали су и дрвене батине с којима су нас премлаћивали. (...) Тог дана су нас натјерали на логорску жицу и морали смо гледати егзекуцију стријељањем над несретним Циглером. Када су обавили свој прљави посао Прекодравац нам је кратко рекао да ће тако сваки од нас проћи ако покушамо бијег из логора. Ноћу су нас одводили у бараку гдје је био Прекодравац ту су нас испитивали и оптуживали углавном за петоколонаштво са фашизмом, те су нас премлаћивали. У неколико наврата сам примјетио да су ноћу негдје око 2-3 сата у логор долазила плато кола на која су стављали мртве логораше, гдје су их одвозили и покопавали најалост незнам. (...)

Фрањо Таин рођ. 1924. у Сагу крај Валпова

(...) Првог свибња 1946. пуштене смо из логора. Тада су сви затечени логораши пуштени ван на милост и немилост.

Розина Петровић из Осијека рођ. Хоштајн 1927.

(...) Када смо поново дошли у логор “Валпово” дознали смо, да је за нас стигла и отпусница из логора, али не и за нашег тату. Одлазимо 15. коловоза 1945. г. тј. на дан Велике Госпе. Тата нас је испратио тужним погледом којег никада нећу заборавити. (...) Тата је с осталим логорашима премјештен у логор “Крндија” гдје је и умро 4. вељаче 1946. г. (...)

Франциска Бушљета рођ. Покер у Брчком

(...) Након неког времена почела сам радити у дому за дјецу, која су у рату остала без родитеља, а био је смјештен у Валповачком дворцу. Из логора сам отпуштена 29. 04. 1946. а у дому сам остала дјећу што је, уз помоћ

Рајц 1921.

ВЕРСКЕ (НЕ)СЛОБОДЕ

У којој мери је религија била део свакодневног живота у Југославији?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

Комунистичка идеологија је негирала постојање Бога и посматрала религију као инструмент владајућих слојева којима су поданике држали у покорности. Дугорочни циљ комунистичких власти је био потискивање верских организација у Југославији. Верским заједницама је одузимана имовина, забрањивао се рад институција под надзором цркава, многи свештеници су прогоњени, затварани и ликвидирани. Колико год да су декларативно верске заједнице биле толерисане чинилац свакодневног живота у Југославији оне су у пракси од стране власти и од њих контролисаних медија биле непожељне. Исто тако колико год да је покушавало да се спречи слободно изражавање верских осећања, многи су ипак задовољавали своје верске потребе. Коначно како потврђивање религије, тако и њено негирање било је саставни део свакодневног живота у Југославији.

ЗАДАЦИ РАДИОНИЦЕ

...су усвајање нових знања о односу власти и медија у Југославији према верским заједницама и питањима религије, као и слободи вршења верских обреда у Југославији од 1945. до 1990. године, развијање критичког размишљања, рад на ликовним и писаним изворима, вежбање тимског рада...

ЦИЉ РАДИОНИЦЕ

... је да се учесницима радионице покаже како је религија била свакодневни део живота у Југославији поред декларативног признавања верских слобода и практичног потискивања верских заједница и религиозних осећања из свакодневног живота.

АРТИКУЛАЦИЈА РАДИОНИЦЕ

■ У уводном делу радионице учеснике би требало упознати с циљем радионице и на таблу написати кључно питање. Било би добро замолити ученике да покушају унапред да одговоре на питање и на тај начин пропитати њихове предрасуде или предзнање.

(5 мин)

■ Ученике треба поделити у 4 групе.

Првој групи прилоге 1, 2 и 11.

Другој групи прилоге 4, 9 и 10

Трећој групи прилоге 3, 8 и 5

Четвртој групи прилог 6 и 7.

Свака група би уз изворе требало да добије и таблицу за попуњавање.

Неки од прилога садрже само један извор, а понеки и два извора.

Све групе би требало да проуче добивене прилоге и уз помоћ додатних питања испод извора да попуне таблицу. Требало би упозорити ученике да многи прилози одговарају уз више теза понуђених у табlici (20 мин)

■ Уз помоћ таблице групе треба да јавно презентују добијене материјале и решења задатка

(15 мин)

■ После излагања свих група требало подстаћи кратку дискусију у вези кључног питања написаног на табли.

(5 мин)

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Контекстуализација

Комунистичка идеологија је негирала постојање Бога и посматрала религију као инструмент владајућих слојева којима су поданике држали у покорности. Дугорочни циљ комунистичких власти је био потискивање верских организација у Југославији. Верским заједницама је одузимана имовина, забрањивао се рад институција под надзором цркава, многи свештеници су прогоњени, затварани и ликвидирани. У зависности од промене политике ситуације држава је толерисала испољавање верских осећања и дозвољавала делатност верских институција.

Задаци за ученике

Проучите добијене прилоге и уз помоћ потпитања испод сваког извора покушајте да попуните таблицу

Извор (кратак садржај извора)	Који искази тврдње одговарају извору? Образложи!			
	Верске заједнице су биле пожељан саставни део свакодневног живота у Југославији	Виерске заједнице нису биле пожељан саставни део свакодневног живота у Југославији	Грађани у Југославији су слободно задовољавали своје верске потребе	Грађани у Југославији нису слободно задовољавали своје верске потребе

ПРИЛОГ 1

ВЛАСТ И ПРЕДСТАВНИЦИ ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Пријем у Президијуму Скупштине Југославије представника верских заједница 25. V 1952.

1. Представнике којих верских заједница учаваш на слици?
2. Кога и шта још учаваш на слици?

Музеј историје Југославије, фотозбирка, 1952, К-14/126.

ПРИЛОГ 2

УСТАВ ФНРЈ

Глава V, Права и дужности грађана.

Члан 25.

Грађанима је зајамчена слобода савјести и слобода вјероисповјести. Црква је одвојена од државе. Вјерске заједнице, чије се учење не противи Уставу, слободне су у својим вјерским пословима и у вршењу вјерских обреда. Вјерске школе за спремање свећеника слободне су а стоје под опћим надзором државе. Забрањена је злоупотреба цркве и вјере у политичке сврхе и постојање политичких организација на вјерском темељу. Држава може материјално помагати вјерске заједнице.

1. Шта држава гарантује верским заједницама и верницима?
2. Како је уређен однос држава - црква и обрнуто?

ПРИЛОГ 3

ИЗЛАГАЊЕ ЕДВАРДА КАРДЕЉА НА САСТАНКУ ИНФОРМБИРОА У ПОЉСКОЈ VII 1947.

(...) С једне стране стране смо увећали притисак против најреакционарнијег дела црквене хијерархије, а с друге стране, ми дајемо концесије, па и материјалну помоћ оном делу хијерархије и попова, који су склони да сарађују са државом и који су незадовољни с ватиканском политиком, која их тера у све оштрији сукоб с нама. У резултату тога, ми смо постигли приличне успехе. (...) Тако смо имали у овој години, у вези са разним црквеним свечаностима низ сукоба између самих учесника тих свечаности, па чак и масовних туча. (...) Много су јаче наше позиције у православној цркви. Ту је диференцијација много дубља. На ниже свећенство ми имамо врло јак утицај, који датира још из времена рата. У неким републикама, као што је на пример у Црној Гори и Македонији, свештенство стоји скоро компактно уз народну власт, а у Србији, Босни и Хрватској у врло великом делу реакционарни врхови црквене хијерархије немају ни овде активно за себе већину свештенства. (...) Што се тиче муслиманске цркве, која има, наравно, много мањи значај, ми смо у последње време постигли врло озбиљан успех том истом тактиком диференцијације. На последњем сабору те цркве био је изабран нови поглавар муслиманске цркве реис-ул-улема, који је тесно повезан за Народни фронт. Ниже свештенство је, међутим, великим делом непријатељски расположено према нама, али ће после промене у врху, свакако бити много лакше да се ломи њихов отпор одоздо. Ми не сумњамо да ће наше мере против реакционарне хијерархије свих цркава морати још више да се поопште, али смо истовремено уверени, да ћемо и у погледу даље унутарње диференцијације постићи нове успехе. (...)

Музеј историје Југославије, Путовања и посете Ј. Б. Тита, I-3-6/759-2

ЧЛАНАК ИЗ СТРАНЕ ШТАМПЕ

“Увјерени смо: надбискуп загребачки, осуђен на 16 година робије, јест невин... Све је јасно, ако се подсети да је 8. рујна 1946. загребачки надбискуп, први међу хрватским бискупима, одбио да прекине везе с Римом. Монс. Степинац трпи за јединство, он је један од мученика јединства...”

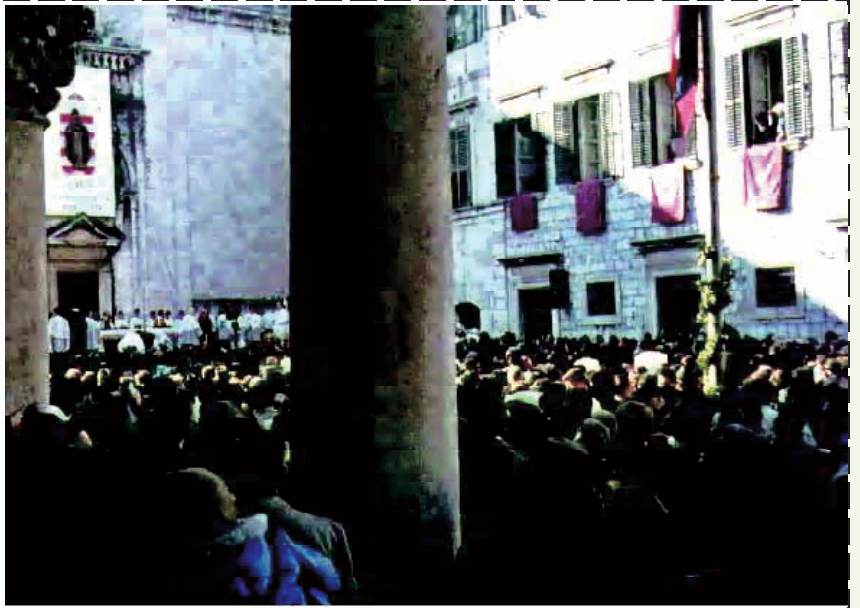
Франсоа Морис, члан Француске Академије у *Фигаро*-у, 2. XI 1946.

1. О чему говоре извори?
2. Какав је био однос власти према црквеним заједницама?

Фотографија приказује свечану прославу св. Влаха 1972. године. Св. Влахо се слави 3. фебруара, али 1972. године (када се обележавало 1000 година прославе св. Влаха) свечана процесија је организована прве недеље после дана св. Влаха, дакле 5. фебруара јер 3. фебруар није могао бити нерадни. Следећи чланак је једини чланак из локалног недељника “Дубровачки вијесник” од 11. II 1972. (излазио суботом), на стр 2. који на било који начин спомиње прославу Св. Влаха:

ВАТИКАНСКИ ФУНКЦИОНАРИ БОРАВИЛИ У ДУБРОВНИКУ

У Дубровнику су у суботу, 5. вељаче, авионом из Рима допутовала два висока функционера Ватикана – кардинал Фрањо Шепер, префект Конгрегације за науку вјере и кардинал Џон Џозеф Рајт, префект Конгрегације за клерике. На аеродрому у Чилипима кардинале су дочекали и поздравили председник комисије за вјерска питања Извршног вијећа Сабора СР Хрватске Златко Фрид, председник Скупштине општине Дубровник Анте Ветма и председник Опћинске комисије за вјерска питања Вељко Бетица.

Кардинали Шепер и Рајт у недјељу су присуствовали црквеним свечаностима уприличеним поводом прославе 1000-годишњице култа св. Влаха. Истог дана навечер у част двојице кардинала Анте Ветма је у хотелу “Екселзиор” приредио вечеру, којој су присуствовали Златко Фрид и више црквених достојанственика.

Високи функционери Ватикана Фрањо Шепер и Џон Џозеф Рајт отпутовали су из Дубровника у Рим у уторак 8. II.

1. Шта уочавате на слици?
2. О чему говори новински чланак?
3. Дали су новине по твом мишљењу адекватно пропратиле догађај који видиш на слици?

1. Упоредите насловне странице Гласа Славоније из 1945. и 1971.! Које наслове можете да уочите?
2. Истичу ли наслови, по вашем мишљењу оно што је већина читалаца сматрала најбитнијим догађајем тога дана?
3. Да ли бисте ли данас, да сте уредници новина на Бајрам или Ускрс споменули те верске празнике на насловници новина? Зашто?

Процесија у Петеранцу - село у Подравини

приватни албум, фотографија снимљена током 60-их год.

Прослава верског празника Врбице у Београду 1945.

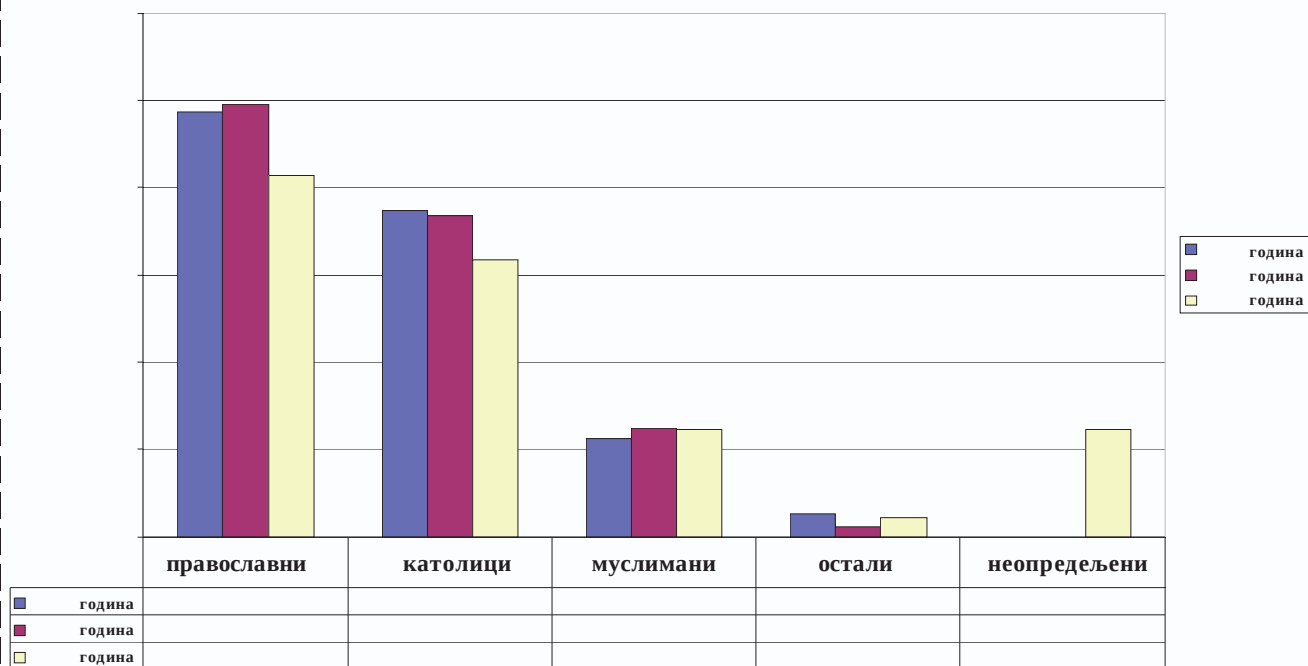
Радмила Радић, Држава и верске заједнице 1945–1970, Београд 2002, стр. 433.

Шта све уочаваш на фотографијама?

Становништво по верској припадности

1. Обрати пажњу на промјене постотка православног, католичког и муслиманског становништва и становништва без религијске припадности у Југославији! Како то објашњаваш?
2. После 1953 г. попис становништва се није вршио по верској припадности. Како објашњаваш ту чињеницу?
3. Шта мислиш да ли се број становника без религијске припадности повећавао или смањивао?

ПРИЛОГ 8

ИЗЈАВА

“Наставник сам предшколског одгоја. На студију (студирала сам од 1972. до 1974.) упућивало нас се на то да као будући одгојитељи не би требали ићи у цркву, с обзиром да ћемо одгајати дјецу. Од наставника се очекивало да не иде у цркву. На студију су нас чак колегице пријавиле тадашњем равнатељу Центра за предшколски одгој да као будући наставници предшколског одгоја не можемо радити с дјецом јер идемо у цркву. Двије колегице су биле на кратком разговору код равнатеља, но мислим да око тога није било касније ништа. Када сам почела радити Божић и други вјерски благодани се с дјецом у вртићу нису обиљежавали. Вртић смо нпр. смјели с дјецом уређивати украсним куглицама, сликама Дједа Мраза, по строгој директиви “од горе” тек после 28.12., за Нову годину, прије не, а декорације Дједа Мраза би се уклањале одмах након Нове године како се не би то могло повезати ни с једним вјерским блгданом, а простор се тада попуњавао апликацијама зимског угођаја. Од 1980. до 1985. године живјела сам с мужем и сином у домарском стану у Дјечјем вртићу Јагленац у Доњем граду у Осијеку. Тамо такођер нисмо његовали неке вјерске обичаје нити имали у стану нека вјерска обиљежја. Нисмо се усудили јер се стан налазио у склопу вртића, и јер нам је у тај стан могао сватко ући и видјети нпр. окићену божићну јелку или можда распело. Једноставно сам се бојала неугодности, можда нечег горег. Чак и код крштења сина (1977.) ја нисам била присутна у цркви. Бојала сам се да ме нетко не види у цркви. Вјерски обичаји његовали су се код мојих или мужевљевих родитеља.”

Власта Детлинг, наставница предшколског васпитања у дечјем вртићу “Невичица” у Осијеку
рођ30. IX 1953.

Какво је било искуство обичног човека по питању исповедања вере?

ПРИЛОГ 9

ИЗЈАВА

Особно сматрам да се у бившој Југославији слободно могло ићи у Цркву, осим ако сте хтјели напредовати. Ја сам слободно ишла у цркву, пјевала сам к томе у црквеном збору и никада ме у подuzeћу није нитко због тога прозивао. Истина сви моји шефови били су Хрвати и није ме нитко контролирао. Тамо гдје су у нашој творници шефови били Срби контролирало се јел се ишло у цркву. Радила сам у једној великој осјечкој творници /п.п.а/, великој и у југославенским размјерима и била сам шеф смјене. Била сам добар радник и могла сам напредовати. Требала сам постати шеф пакирања што је вукло за собом и дупло већу плаћу. Да бих напредовала морала сам постати члан Савеза комуниста, што сам одбила. Да сам приступила Савезу комуниста и прихватила напредовање, контролирао би се и мој одлазак у цркву. Приликом крштења моје кћерке 1981. муж крсне куме, који је као инжињер радио у истом подuzeћу као и ја, није се усудио бити у цркви приликом крштења. Секретар основне организације Савеза комуниста у нашем подuzeћу ме убрзо након крштења звао на разговор. Тражио је да дам изјаву, је ли тада млади инжињер био на миси приликом крштења. Пред кумом је била будућност и чак да је и био на миси не бих то признала. Али он није био на миси. Других неких лоших искустава с одласком у цркву у бишој Југославији нисам имала. Имао је мој син (рођен 1975.). У основној школи у Тењи (приградско насеље Осијека, оп.а) учитељица је прозивала сву дјецу која су ишла на вјеронаук пред плочу и дијелила им пацке. Знао је чак и побјећи кући оставивши торбу у школи.

Ружица Д., пензионерка из Осијека, рођена 13. XII 1950.

ПРИЛОГ 10

»Док је с једне стране Уставом и Законом о дјеловању вјерских заједница загарантирано право на слободу вјероисповијести, с друге стране се неки вјерници, наводно, осјећају као грађани другог реда. (...) У пракси распарчавање позива становницима неког небодера да присуствују црквеном обреду или другим активностима жупе, завршава пленидбом од стране предсједника кућног савјета и поруком (пре)агилном свећенику

“МИ СМО ТИТОВИ ТИТО ЈЕ НАШ”

Јосип Броз Тито је био праведан владар и народни вођа поштован у земљи и иностранству!

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ**90 минута****ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ И СУДИЈЕ**

Тема ове радионице је доживотни председник социјалистичке Југославије Јосип Броз Тито, карактер његове владавине и његов углед у земљи и иностранству. Од краја Другог светског рата па до његове смрти 1980. године, Тито је био на челу свих најзначајнијих институција у Југославији. Овакво обједињавање функција у рукама једног човјека водило је стварању култа личности Тита и поистовећивању југословенске државе с њим. Градови, улице, школе добијале су Титово име, а његове слике налазиле су се у свим јавним установама и у већини домова обичних људи. Тито није оставио само дубок траг на простору Југославије, већ је уживао углед истакнутог државника и у међународним оквирима.

Стварање култа личности, међу становништвом Југославије градило је имиџ Тита као праведног владара који се брине за све грађане. Да ли је то све било тако и да ли су сви људи у Југославији уживали “Титову правду”? После пропасти социјалистичке Југославије настаје низ контроверзи везаних за Тита. У овој радионици-дебати користе се различите врсте извора (архивски документи, новински текстови, фотографије, карта) који начину Титове владавине и његовом угледу у земљи и иностранству приступају из различитих углова. Радионицом се указује да популарне представе једног времена о одређеној личности и њеној активности не морају бити потпуно тачне и да постоји друга страна медаље.

Радионица се састоји из два дела. У првом је акценат на анализи извора везаних за тему, а у другом на развијању вештина тимског рада, аргументованог излагања, развијања демократичности и уважавања ставова других који ће бити испољени у форми дебате.

ИСХОДИ

Ученици су се оспособили за самостални рад на изворима, вредновање изворног материјала и интерпретирање извора, аргументираног излагања и стекли нова знања о Јосипу Броз Титу и Социјалистичкој Југославији као и контроверзама везаним за њих.

ЦИЉ

Развијати способност анализе извора, критички приступ изворима, вредновати изворни материјал; подстицати тимски рад, браћење ставова и уважавања аргумената других, стицање нових знања о карактеру владања Ј. Б. Тита.

НАЧИН РАДА

- Водитељ из реда најбољих ученика бира троје судија и даје им све изворе и табеле 1, 2 и 3 (*Судијску табела, Редослед говора и дужности говорника, Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте*) како би се што боље припремили за доношење пресуде.

- Остале ученике дели на две групе (афирмацијску - анђеле и негацијску – ђаволе), при чему свака група формира округли сто за себе. Затим сваку групу дели на по три подгрупе и подгрупама дели изворе који су им намењени, а који су исти и за групу “анђела” и за групу “ђавола.” Ученици добијају упутство да извори унутар групе могу да круже због консултација, усаглашавања мишљења и аргумената. Ученици уз изворе не добијају питања већ водитељ радионице свакој подгрупи даје текст контекстуализације и папир на којем је исписано кључно питање/дебатна теза и задатак да се у понуђеним изворима траже елементи који афирмишу и негирају постављену дебатну тезу.

- Ученици анализирају добијене изворе
- После анализе извора свака подгрупа бира свог представника који постаје члан афирмацијске екипе (анђео), односно негацијске екипе (ђаво). Тада водитељ радионице афирмацијској и негацијској екипи даје табеле 2 и 3 (*Редослед говора и дужности говорника, Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте*) да би потом екипе приступиле припреми за дебату. Док остатак разреда анализира изворе и препрема се за дебату судије проучавају добијени материјал.
- После извршене припреме водитељ радионице (наставник) организује дебату (користи као водич табеле 2 и 3) у којој су активни учесници дебатанти и судије. Остали ученици представљају публику која прати дебату. По завршетку дебате судије проглашавају победничку екипу и најбољег дебатанта, уз обавезно образложење пресуде.

АКТИВНОСТИ

1. корак: Увод наставника - водитеља радионице (ученицима појашњава шта је дебата, који је њен циљ и како је радионица замишљена) **(5 минута)**
2. корак: Водитељ бира судије и даје им потребан материјал (све изворе и табеле 1, 2 и 3). Остале ученике дели на групе и подгрупе. Свакој подгрупи дели изворе који су њој намењени, текст контекстуализације и папир на којем је исписано кључно питање/дебатна теза и задатак да се у понуђеним изворима траже елементи који афирмишу и негирају постављену дебатну тезу. **(10 минута)**
3. корак: Ученици анализирају изворе и траже афирмацијске и негацијске елементе у њима. Наставник упозорава ученике да им при анализи извора оријентир буде кључно питање/дебатна теза и добијени задатак. Судије уз помоћ наставника проучавају добијени материјал. **(20 минута)**
4. корак: Подгрупе бирају представника; формирају се афирмацијски и негацијски тим (анђели и ђаволи); водитељ радионице тимовима даје табеле 2 и 3 и даје им упутства да се у припреми за дебату придржавају упута добијених у табели, тимови се припремају за дебату. Судије и даље проучавају добијени материјал. **(10 минута)**
5. корак: Припрема простора за дебату (столови за дебатанте су постављени тако да су дебатски тимови окренути једни према другима) **(5 минута)**
6. корак: дебата (наставник води дебату стриктно се придржавајући предвиђеног редослѐда и временских ограничења из табеле 2.; судије прате дебату и попуњавају табелу 1). Наставник није део судског већа. **(35 минута)**
7. корак: Судије усаглашавају пресуду, проглашавају победничку екипу и најбољег дебатанта уз обавезно образложење зашто су се одлучили за такву одлуку. **(5 минута)**

ПОТРЕБНИ МАТЕРИЈАЛ

- Извори (сваки појединачни извор копиран у 3 примерка)
- Табеле 1, 2 и 3 (1. *Судијска табела*, копирана у три примерка; 2. *Редослед говора и дужности говорника*, копирана у 8 примерака; 3. *Редослед дебатаната и временска ограничења за дебатанте*, копирана у 8 примерака)
- Папир за прављење бележака у току групног рада (може да обезбеди водитељ, а могу и сами ученици)
- Папир с кључним питањем и задатком (копиран у 8 примерака; 6 за подгрупе, 1 за судије и 1 за водитеља радионице)
- Штоперица
- текст контекстуализације (копиран у 8 примјерака, 6 за подгрупе, 1 за судије и 1 за водитеља радионице)

Табела 1: СУДИЈСКА ТАБЕЛА (сваки појединачни елемент се оцењује оценама од 1 до 5)

ДЕБАТАНТ	РЕЗЕНТАЦИЈА	АРГУМЕНТАЦИОНА ЛИНИЈА	ОДБРАНА АРГУМЕНАТА	РЕТОРИКА	УКУПНО
A1					
A2					
A3					
H1/Ђ1					
H2/Ђ2					
H3/Ђ3					
ТИМАНЂЕЛА					
ТИМ ЂАВОЛА					

Табела 2: РЕДОСЛЕД ДЕБАТАНАТА И ВРЕМЕНСКА ОГРАНИЧЕЊА ЗА ДЕБАТАНТЕ

A1 (излагање)	5 мин	A2 (излагање)	4 мин
H1/Ћ1 (излагање)	5 мин	H2/Ћ2(излагање)	4 мин
Дебата између тимова			7 мин
A3 (закључно излагање)	5 мин	H3/Ћ3(закључно излагање)	5 мин
Укупно			35 мин

Табела 3: РЕДОСЛЕД ГОВОРА И ДУЖНОСТИ ГОВОРНИКА

A1	- Слагање с тезом- - успоставља аргументациону линију - наводи аргументе и подаргументе - закључује с јасном визијом аргументације А позиције
H1	- Неслагање с тезом и понуда алтернативне тезе - уводи негацијску аргументациону линију - наводи аргументе и подаргументе - закључује с јасном негацијском аргументациону линијом
A2	- поново успоставља позицију. Детаљно разрађује аргументе своје групе - побија негацијску алтернативу - даје обавезно нове доказе и примере, проширује најинтересантније аргументе
H2	- рашчишћава главне разлике - проширује првобитне негацијске аргументе - додаје нове доказе за побијање - користи примере
A3	- фокусира дебату на најважнија питања за судије - још једном објашњава зашто је теза одржива - наглашава најпресудније аргументе за судије и подвлачи снагу аргумената - коначан закључак
H3	- фокусира дебату на најважнија питања за судије - још једном објашњава зашто теза није одржива - наглашава најпресудније аргументе негацијског тима и подвлачи снагу аргумената - коначан закључак

Дебатанти који учествују у дебати тимова имају задатак да побијају ставове и аргументе супарничког тима.

ДЕО ЗА УЧЕНИКЕ

Од краја Другог светског рата па до његове смрти, Јосип Броз Тито је био председник Југославије, врховни командант оружаних снага, председник Савеза комуниста Југославије... Овакво обједињавање функција у рукама једног човека водило је стварању култа личности Тита и поистовећивање југословенске државе с њим. Градови, улице, школе добијају Титово име, а његове слике налазиле су се у свим јавним установама, као и у већини домова обичних људи. За време његове владавине постигнута је политичка стабилност и економски просперитет. Успеси из разних друштвених сфера у домовини и иностранству приписивани су Титу. Настала је кованица да је Тито: “Највећи син наших народа и народности”. Тито није оставио само дубок траг на простору Југославије, већ је уживао углед истакнутог државника у међународним оквирима. Међу грађанима су кружиле приче како не постоји нико на свету ко не зна за Тита, а градио се и имиџ Тита као праведног владара који се брине за све грађане.

После пропасти социјалистичке Југославије настаје низ контроверзи везаних за Тита и начин његове владавине. Почело је да се поставља питање да ли је Тито био праведан владар и да ли су сви људи у Југославији уживали “Титову правду”?

ПОДГРУПА 1 (АНЂЕЛИ И ЋАВОЛИ):

УСТАВ О ИЗ 1963. О ТИТУ

Члан 220.

Председник Републике бира се на време од четири године и може бити узастопно поново изабран још за један изборни период. За избор на положај председника Републике нема ограничења за Ј. Б. Тита...

ТИТОВИ ГРАДОВИ

ТЕЛЕГРАМ КОШАРКАША ТИТУ

ГРЕНОБЛ. “-После освајања наслова најбоље екипе у Европи кошаркаши сарајевске Босне упутили су телеграм председнику Републике Јосипу Брозу Титу у коме се каже:« Драги друже Тито! Из Гренобла, гдје је југословенски спорт освојио још једно велико признање и допринио већем порасту угледа наше земље у свету, шаљемо Вам најсрдљивије поздраве и жеље за добро здравље и дуг живот».”

“То није био само празник Сарајева него и целе земље и још једна победа свега онога што нам обећава наш самоуправни систем. У Греноблу после меча, дуго је одјекивало: Ми смо Титови, Тито је наш... Браво момци, очували сте углед земље и за то вам данас сви кажу: Велико вам хвала.”

Ослобођење, 7.април 1979, стр. 15

ЗЛАТНИ ГРБ ГРАДА ЗЕНИЦЕ ДОДЕЉЕН ТИТУ 1979.

Највише признање Зенице - “Златни грб града”, које је уведено ове године, биће додељено председнику Републике Јосипу Брозу Титу и почасном грађанину Зенице. То је једнодушна жеља свих радних људи и грађана овог града, а одлуку о томе донијеће делегати свих вијећа Скупштине општине на свечаној сједници 12. априла, поводом прославе Дана Ослобођења.

Ослобођење, 7.април 1979, стр.16.

ПОДГРУПА 2 (АНЂЕЛИ И ЋАВОЛИ):

ТИТО ОДГОВАРА НА ПАСТИРСКО ПИСМО КАТОЛИЧКИХ БИСКУПА, 20. септембар 1945

Двије су ствари на које се господа бискупи највише позивају у својој посланици: прогон свећеника и аграрна реформа, иако они то не називају аграрном реформом, већ одузимањем имовине цркве. У својој посланици господа бискупи иду тако далеко да кажњавање крволочних усташких кољача, који су били свећеници, идентификују с прогоном цркве. Господа бискупи се јуначе и говоре како су они спремни за борбу, па ма платили то својим животима. Против кога су спремни на борбу? Разумије се, против народне власти, против тековина Народноослободилачке борбе, против нове, демократске Југославије - другим ријечима против огромне већине народа Југославије. Зашто господа бискупи нису, рецимо, издали такву посланицу и читали је у свим црквама за вријеме Павелића и Нијемаца против страшних клања Срба у Хрватској, гдје је изгинуло стотине и стотине хиљада жена, дјеце и људи? Зашто се нису онда бунили против страшних усташких злочина који су ушли на вјечита времена као највећа мрља у хисторију хрватског народа? Зашто господа бискупи нису издали такву посланицу и дали је читати у свим црквама против клања и стријељања која су вршили усташе и Нијемци над десетинама хиљада Хрвата, најбољих синова хрватског народа? Зашто се нису бунили против најстрашније људске клаонице – логора у Јасеновцу, гдје су усташе подједнако уништавали и Србе и Хрвате на десетине и стотине хиљада? Зашто онда нису били спремни дати своје животе као духовни пастири за стотине хиљада хришћана – а сада изјављују да су спремни на сваку жртву због аграрне реформе и својих личних интереса? Није ли то мало чудно и сувише прозирно? Знаду ли ко су били они свећеници за које се сада они заузимају? То су били окорјели усташе – кољачи и духовни инспиратори усташких покоља. Јесу ли икад и једнога таквог злочинца осудили или изопћили из цркве? Нису, већ обратно. Они хоће из њих начинити мученике.

Бранко Петрановић и Момчило Зечевић, *Југославија 1918–1988. Сбирка докумената*, Београд 1988, стр. 777.

ЦАЗИНСКА БУНА

До отворене оружане сељачке буне дошло је у цазинском крају, а буном је истовремено био захваћен и сусједни слуњски котар на Кордуну у Хрватској. Била је то заједничка бошњачко-српска сељачка буна против, како су њени учесници касније у истрази изјављивали, откупа, отимачине, присилног рада, бруталног понашања појединих представника власти и “других неправди против којих смо се борили и у вријеме рата”. Људи који су подигли и водили буну познавали су се добро још из времена рата. Скоро су сви били учесници НОР-а, а неки и носиоци “Партизанске споменице 1941.”. Идеја о буни настала је вјероватно након 1949. године. Ситуација је у то вријеме била ужасна, неиздржива, како се тога сјећао један од учесника буне. “Откуп и поступци људи из власти били су више него понижавајући.” Буна је почела тачно на Ђурђевдан-Јурјево, 06.05.1950. године, а у крви и немилосрдно је угушена интервенцијом група ЈНА у данима од 19. маја до 4. јуна 1950. године. На западу се брзо сазнало за буну, путем дипломатске и шпијунске мреже западних сила у земљи. Власти нису допустиле да у домаћу, ширу југословенску јавност продре било каква вијест о буни. Дијелови Цазинске крајине захваћени буном и слуњски котар херметички су затворени и изолирани од спољног свијета кордонима војске и одредима милиције. Власти су се сурово обрачунале са учесницима буне. На осам судских процеса у Цазин и једном у Слуњу осуђено је укупно 291 лице због покушаја рушења државног поретка. Тројица главних организатора и вођа буне: Милан Божић, Але Човић и Миле Деврња осуђени су на смрт и стријељање у септембру, односно новембру 1950. године. Цазинска буна била је сигнал државном врху да се мора мјењати политика према селу и сељаштву.

Мустафа Имамовић, *Хисторија Бошњака, Сарајево, 1998*, стр. 560–561.

ДРАГИ ДРУЖЕ СТАРИ,

Са предизборног збора народа Цазинске Крајине, шаљемо Ти искрене поздраве и обећања да ћемо и убудуће уложити све своје снаге у борби за извршење свих задатака које пред нас постави друштвена заједница, наше потребе и наш друштвени развитак./.../ Успјеси и резултати постигнути до данас, развитак новог комуналног система и његова искуства, развитак и рад народних одбора, те задаци који стоје пред нама у даљњој и изградњи наших комуна, императивно нам намеће да на предстојећим изборима бирамо и најбоље људе у народне одборе, што ћемо друже Стари и учинити.

Са јасном перспективом нашег даљег развитака, са јасним и одређеним будућим задацима идемо друже Стари на изборе за избор одборника за народне одборе.

Живио ЦК СК БиХ на челу с Тобом друже Стари!

Цазин, 13.10.1957.

Крајина, 16. X 1957.

ПОДГРУПА 3 (АНЂЕЛИ И ЋАВОЛИ):

ПОЧЕО ВЕЛИКИ ДОГОВОР ПОБОРНИКА МИРА

Београд, 01. септембар

Данас у 10 сати у великој сали Савезне народне скупштине предсједник Федеративне Народне Републике Југославије Јосип Броз Тито отворио је Конференцију шефова држава и влада ванблоковских земаља. У раду конференције учествују делегације 24 земље.

...околина Скупштине, нарочито Улица Милоша Великог, Булевар Револуције и Пионирски парк били су испуњени хиљадама Београђана који су нестрпљиво очекивали долазак делегација.

У 8. 50 часова дошао је велики тренутак када се из улице Милоша Великог појавио аутомобил Предсједника Републике, праћен почасним ескортом мотоциклиста у којем се довезао домаћин конференције предсједник Тито са својом супругом Јованком Броз. Раздрагани Београђани дуж цијелог пута, а нарочито пред скупштинском зградом, одушевљено су поздрављали Тита, а он им је отпоздрављао све до улаза у Скупштину.

ОСЛОБОЂЕЊЕ, 2. IX 1961.

БАНКЕТ У ИНДИЈИ

Величанствени банкет у Индији приређен у Титову част приликом једног од његових путовања по Јужној Азији крајем педесетих година.

Група аутора, *Тито – јучер, данас, сутра...*, Загреб 1977, с.п.

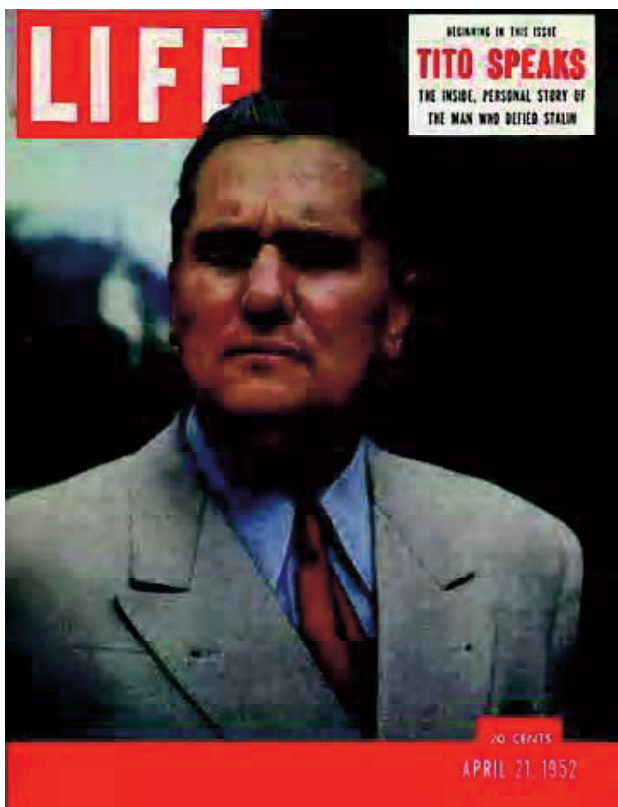
ВЕЛИЧАНСТВЕН ДОЧЕК ПРЕДСЕДНИКА ТИТА У ПРЕСТОНИЦИ МЕКСИКА

Мексико, 4. октобра

Предсједник СФРЈ Јосип Броз Тито са супругом и члановима пратње стигао је данас у свечано украшени град Мексико, чије му је грађанство приредило одушевљен дочек. Готово цио град био је на ногама. Дуж великих авенија поредало се више стотина хиљада грађана. Почетак дванестодневне званичне посјете Тита овој латинско-америчкој земљи носи печат велике масовне манифестације југословенско-мексичког пријатељства.... Предсједника Тита на аеродрому су дочекали највише мексичке личности, чланови Врховног суда, владе, националног Конгреса, представници политичког, друштвеног и јавног живота ове земље. Расположен и насмијан предсједник Тито са супругом Јованком изишао је из авиона тачно у 13 часова. Био је у тамном одијелу, док је Јованка Броз имала свијетли мантил и тамни шешир...

Ослобођење, 05. X 1963.

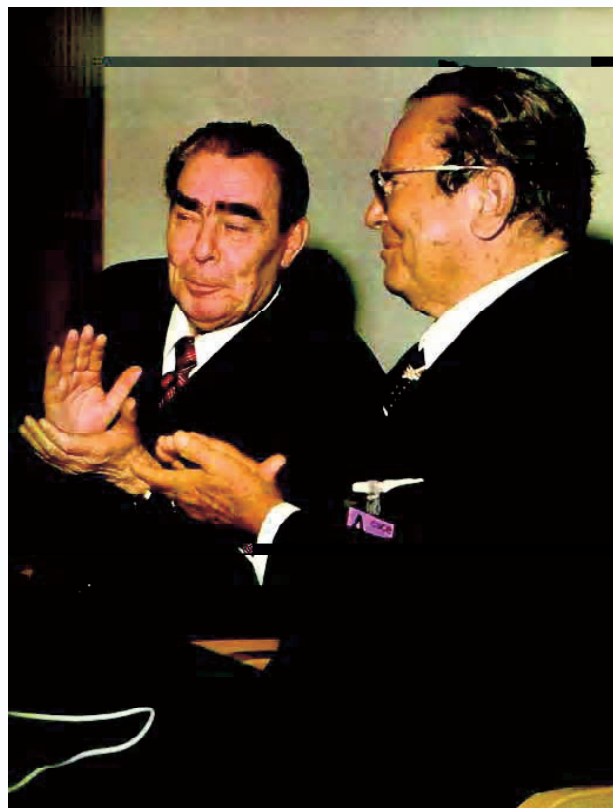
Life, 21. април 1952.

Тито и председник САД-а Ричард Никсон
1968. приликом једне од посета Тита
Вашингтону;

Тито и Вили Брант

Тито и председник СССР-а Леонид
Брежњев у Хелсинкију 1975.

Тито и Фидел Кастро

Тито је наш, Загреб 1975

ВЕСТ О СМРТИ Ј. Б. ТИТА

Вест о смрти Ј. Б. Тита стигла је током фудбалске утакмице Хајдук-Црвена Звезда. Утакмица је одмах прекинута, стадионом је завладала општа неверица и плач, а публика је спонтано почела да пева “Друже Тито ми ти се кунемо.”

ТРИБИНА НА ТИТОВОЈ САХРАНИ 8. 5. 1980.

На трибини се налази огроман број страних државника, укључујући Брежњева, Маргарет Тачер, Хелмута Шмита и др. 35 шефова држава, 4 суверена, 11 подпредседника република, 24 премијера, 72 министра, 6 чланова краљевских породица, велики број личних изасланика председника и других угледних политичара, као и велики број обичних људи.

Илустрована политика, бр. 1123, 13. мај 1980, стр. 14.

МИ или ЈА?

Да ли су у масовним организацијама општедруштвени интереси и потребе супростављени индивидуалним?

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

Пионирска организација, Омладинске радне акције (ОРА), Југословенска народна армија (ЈНА) су примери колективне свести и масовног организовања о којима је држава брижно водила рачуна у складу са званичном комунистичком идеологијом. Масовност, униформност, дисциплина, величање “тековина револуције”, као и братства и јединства су главне карактеристике тог колективизма. Данашњим генерацијама је то непознато и страно.

Масовне организације, (масовне) институције власти, окупљања... били су обележја Југославије у периоду после II светског рата. Права и положај појединца били су подвргнути колективу.

Ученици, овом радионицом, самосталном анализом различитих извора могу доћи до интересантних закључака. Наставним плановима и програмима нису довољно обухваћени садржаји везани за колективизацију (колективну свест и колективни карактер државе), тј. разне масовне организације, окупљања, масовне институције система. Ученици би требали имати основна знања везана за Омладинске радне акције, Пионирску организацију и Југословенску народну армију.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

45 минута

Предвиђени временски оквир за извођење радионице је 45 минута. Основна идеја радионице је да кроз рад на изворима (писаним и сликовним) ученици стекну нова знања о колективној свести која је превладала у Југославији у периоду после II светског рата. Наставним плановима и програмима нису довољно обухваћени садржаји везани за колективизацију (колективну свјест и колективни карактер државе), тј. разне масовне организације, окупљања, масовне институције система као што је ЈНА итд. Ученици би требало да имају основна знања везана ОРА-е, пионирску организацију и ЈНА (претпостављено знање).

ИСХОДИ

Рад на изворима – анализа и презентација, развијање критичког мишљења, вежбање тимског рада и уважавање различитог мишљења.

ЦИЉЕВИ

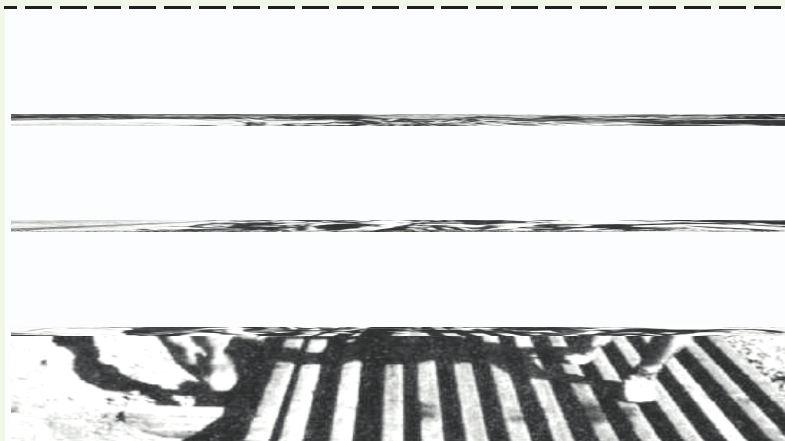
Основни циљ радионице је да кроз рад на изворима (писаним и сликовним), ученици стекну нова знања о колективној свести која је превладала у Југославији (1945.-1990.), као и стицање нових знања везаних за омладинске радне акције, пионирску организацију и Југословенску народну армију. Потом би ученици требало да одговоре на кључно питање радионице: Да ли су колективизмом општедруштвени интереси и потребе супротстављени индивидуалним?

ТОК РАДИОНИЦЕ

- 1. корак** – У уводном делу објаснити ток радионице (рад у групама, анализа извора и одговори на питања, закључак). Учеснике радионице поделити у 3 групе. **(5 мин.)**
- 2. корак** – Свака група добија своје изворе са питањима за анализу. **(15 мин.)**
ГРУПА А: ОРА ГРУПА Б: ЈНА ГРУПА Ц: ПИОНИРИ, СЛЕТОВИ, ЗБОРОВИ
- 3. корак** – По један члан сваке групе ће изложити рад у групама, односно презентирати анализу извора и понудиће одговоре на питања. **(3 x 5 мин.)**
- 4. корак** – У последњем делу радионице, уместо закључка, следећим питањима (питања за дискусију!) сви ученици би требало да учествују у дискусији која би водила давању одговора на кључно питање: Да ли су колективизмом општедруштвени интереси и потребе супротстављени индивидуалним? **(10 мин.)**

Питања за дискусију:

- Које су сличности и разлике између омладинских радних акција, пионирске организације и Југословенске народне армије?
- Какво је било место појединца у масовним организацијама?
- Да ли данас постоје масовне организације? Ако постоје, наведи које су и како раде? Каква је њихова функција?

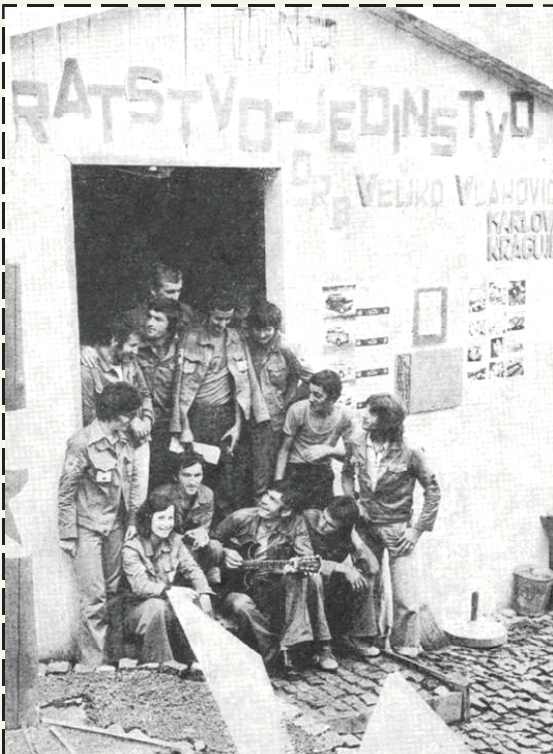

10. јули, Мислила сам да ћу брзо успети да се привикнем. Преварила сам се. Напорније је него што сам очекивала. После ових неколико дана рада једва се усуђујем да погледам своје дланове. Све сам плик до плика, жуљ до жуља. Пликови су попуцали и створиле су се ранице. Моје руке су исувише осетљиве за толике напоре. Сваки пут кад подигнем лопату ја видим све звезде, иако је дан. Али никоме се још нисам пожалила, чак ни Милици са којом сам овде најближа. Али пре бих пресвисла него што бих се пожалила. Издржаћу, па било шта било. За ових неколико дана постала сам иначе прави акцијаш. Сасвим ми је природно да спавам у шатору, научила сам да обављам све послове у насељу. Дежурам кад је потребно. Са осталима се добро слажем. Неке девојке које у школи нисам могла да поднесем сада сам заволела, овде ми се чине сасвим друкчије него у Београду. Младићи нису вишеонако обесни као првог дана и не праве се онако ужасно важни као у почетку. Раде добро, морам да признам, али нема више оног помахниталог трчања, после кога падају од умора. (...)

Из дневника једне бригадирке – „Практична жена”, 22. новембар 1963.

РАДНЕ АКЦИЈЕ

30 година омладинских акција,
Београд 1976, стр. 106

„ДРУЖЕ ТИТО САМО ПИШИ....”

Када сам први пут отишла на радну акцију имала сам 16 година, управо сам била завршила II разред гимназије. Веома сам жељела да одем и придружим се бригадирима. Родитељи нису били ни мало срећни због тога и једва су ме пустили да идем. Сматрали су да нећу издржати тежак физички рад који ме је тамо чекао. Те 1962. у изгадњи је био аутопут Београд – Загреб, у то вријеме називан *пут Братства и јединства*. Признајем, било је веома напорно, али и лијепо. Спавали смо у баракама, у којима је било преко 50 кревета. Тушеви су били напољу, и сви смо се заједно туширали. Моја бригада се налазила близу Београда. Скоро сваки викенд су нам у посјету долазили књижевници, глумци, пјевачи... Уживала сам у томе, јер нисам имала прилику да их видим и чујем у мјесту из кога сам долазила.

У бригади нас је било стотину; само 10 нас је било из града, а остали из села. Родитељи су били забринути како ћемо се уклопити са њима. Није било никаквих проблема. Такмичили смо се да другим бригадама у пребацивању норме. Парола која се те 1962. године најчешће чула гласила је *друже Тито само пиши радићемо и по киши, ако пише и Јованка радићемо без престанка*.

Јасенка Јовановић, 1946. година.

ДВА ПОСЛА, А НИЈЕДНА ПЛАТА

Непосредно после ослобођења земље, априла 1946. у епидемиолошку болницу у Београду гдје сам радила стигла је директива да су потребни санитетски радници на радној акцији изградње пруге Брчко – Бановићи. Иако сам имала само 18 година и никада се нисам одвајала од родитеља и дома, молила сам управника болнице да ме пошаље да помогнем акцијашима. Пошто сам тамо упућена као болничар, примала сам плату, која за то вријеме није била мала.

Прво су ме послали у Брчко. Мој задатак је био да прегледам све који су одлазили на акцију и да болесне смјестим у стационар. Када сам завршила са тим, отишла сам на терен, са задатком да држим амбуланту. Свако јутро се устајало у 5; спавало се на сламарицама; јели смо конзерве и пасуљ, а кухало се у казанима напољу. Радило се по 8 сати дневно у двије смјене. Дневна норма је била извести 250 тачки земље. Није било никакве механизације; једини алат који смо имали су били крампови, лопате и тачке. После радног дана политички комесари су сваки дан држали предавања о политичкој ситуацији, о томе како да препознамо сумњиве и како да их пријавимо. Ја сам држала предавања о препознавању знакова разних болести и хигијени.

Пошто сам ја примала плату, остали акцијаши из кампа су ме избјегавали и сматрали за неку врсту петоколонаша. Због тога сам се одрекла плате и два мјесеца сам радила прву смјену у амбуланти, а другу смјену радила на градњи пруге. Тај период памтим како један од тежих у мом животу.

Роксанда Благојевић, 1928. година.

1. Шта је мотивисало младе људе да учесвују на радним акцијама?
2. Да ли је то био добровољан рад и рад без накнаде?
3. Колико су допринеле изградњи земље и кад престаје интересовање за ОРА?
4. Како је држава могла да шири своју идеологију на тим акцијама?

Ученици треба да направе интервју са неким ко је био на омладинској радној акцији.

ГРУПА Б: ЈНА

Југословенска народна армија је била кључна институција југословенске државе. Сви војно способни мушкарци са навршених 18 година су морали да одслуже војни рок који је трајао, зависно од периода и рода војске, најмање годину дана.

ТИТО О ЈНА

Титов реферат поводом 10-годишњице ЈНА, 21. децембар 1951.

“Наша Народна Армија (...) није само револуционарна оружана снага наше социјалистичке земље, већ је и сама градитељ социјализма (...) Она је истински Народна Армија, она је монолитни организам и према томе и носилац јединства и братства наших народа – а то је она тековина велике ослободилачке и револуционарне борбе за коју су њени борци умирали у рату (...)!”

Станојевић Тихомир, *Тито – реч и дело*, Београд 1971, стр. 81.

ВОЈНА ПАРАДА 1975 ГОДИНЕ

Парада војске у Београду 1975. године – јубилеј 30 година од победе над фашизмом

Друг Тито, Љубљана 1981, стр. 28–29

УЛОГА ЈНА

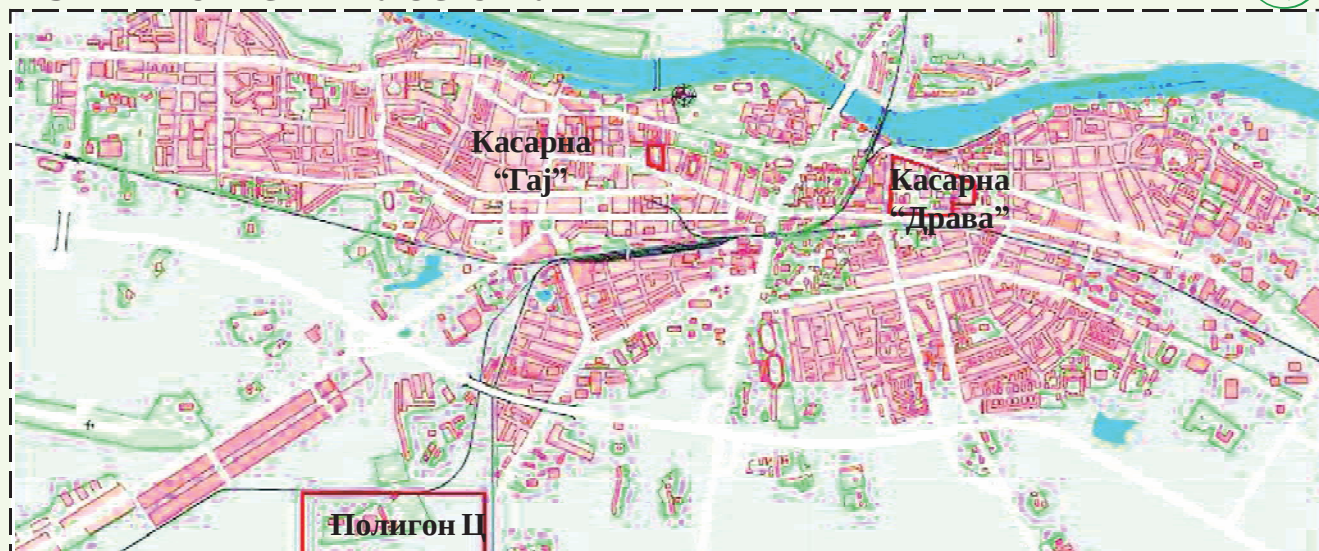

Државна власт, војска, државна сигурност и милиција биле су потпуно у рукама КПЈ-а. Готово на свим руководећим мјестима, у свим институцијама државне власти и управе налазили су се чланови КПЈ.. “Преко 94 посто командног кадра наше Армије су комунисти ... 85 000 комуниста, чланова партије налази се и ради данас у Армији”

Душан Биланџић, *101.*, део преузет из *Јосип Броз Тито, Политички извјештај, V конгрес КПЈ, “Култура” Београд, 1948, 140.*

РАЗМЕШТАЈ КАСАРНИ У ОСИЈЕКУ

ИНТЕРВЈУ С ЕДИНОМ Р.

Када сам ја 1989. године добио позив за одслужење војног рока осјећао сам да одлазим како би урадио нешто важно, био дио нечег великог, заједничког. Родитељи су били и сретни и тужни. Сретни што им је син доспио за војску, а тужни што ће цијелу годину дана бити раздвојени од њега. У народу се говорило да онај ко није за војске није низашта. Којих десетак година раније, младић који не би служио војску тешко би се и оженио, сматрали су га неспособним. Крајем осамдесетих ситуација се унеколико измијенила, појавили су се и они који су симулирали да су болесни, а и почела су говоркања да та војска није наша (заједничка, југословенска) већ само српска. Ја, као и већина мојих другова, нисам вјеровао или нисам желио да вјерујем у могућност да Југословенска народна армија (ЈНА) није југословенска, није народна.

Након што су родитељи организирали испраћај на који су дошли сви моји пријатељи и родбина отишао сам да служим војску у Батајницу, мало мјесто у близини Београда. Иако је у касарни боравио мали број војника (једва нешто преко стотину) они су били из свих република и покрајина, и били су припадници скоро свих народа и народности Југославије. Није било Албанаца, а говоркало се да нису поуздани да служе у тако важној касарни (ту је био главни центар везе у ЈНА). Политика Армије је била да војнике шаље изван своје уже домовине, како су често називане републике, чиме би се припадници различитих народа у Југославији упознавали, стицали пријатељства и остваривала се пропагирана парола ширења братства и јединства. Имам осјећај да је војска настојала да интерес појединца подреди интересу колектива, од најужег - војне јединице, до најшире – југословенске државе. Требало се жртвовати за групу. У војсци казне су биле углавном колективне, као и награде. Ако би неко нешто скривио цијела група би заједнички “издржавала казну”, а понекад је непослушне и сама кажњавала. Појединац због којег је група кажњавана није пријављиван официрима већ би га заједнички “ћебовала”.

Када сада размишљам о том времену то брисање властитог идентитета ми засмета, али, морам признати, тада ми то није сметало.

Интервју с Едином Р. из Сарајева)

1. Каква је била улога Југословенске народне армије у држави?
2. Шта је значила парола „братства и јединства” за Југословенску народну армију?
3. Зашто су касарне биле у центру града, шта је тиме желело да се постигне?
4. Како је појединац могао да се осећа у војсци?

Ученици треба да направе интервју са неким ко је служио војни рок у Југословенској народној армији?

ГРУПА Ц

Сви ученици у нижим разредима основне школе су примани у пионирску организацију. То је био свечан чин за ученике, наставнике и родитеље. Обавезно су тој свечаности присуствовали функционери из друштвено-политичког живота. На тај начин сви ученици су улазили у пионирску организацију и постајали су пионери. Капа и марама су препознатљиви симболи пионира.

ПАРАДА ПИОНИРА

ПИОНИРСКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Сваки пионирски одред има: име одреда, које је најчешће име народног хероја из народно-ослободилачког рата или друге заслужне личности; пионирску одредску заставу са именом одреда, своју одредску песму, добош и трубу.

Пионирска униформа састоји се: из пионирске капе – титовке, плаве боје са петокраком звездом, црвене пионирске мараме, беле блузе или кошуље и плаве сукње или панталона.

Свечани пионирски поздрав је: стиснута песница десне руке подигнута према челу и речима: За домовину с Титом – Напред.

Пионирска књижица

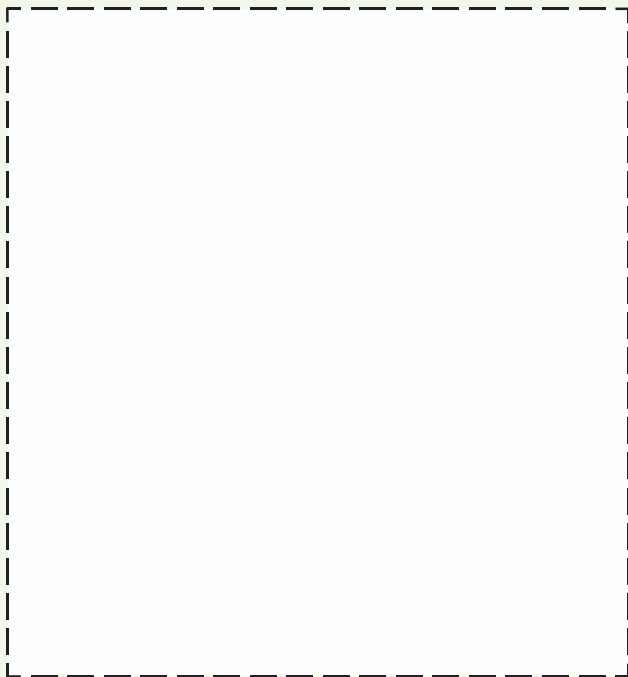
ПИОНИРИ МАЛЕНИ

Пионери малени, ми смо војска права,
сваког дана растемо к'о зелена трава,
смрт фашизму, а слобода народу,
и мене ће моја мати пиониром звати.

Дај ми мајко иглицу и црвеног конца
да сашијем титовку за рањеног борца,
смрт фашизму, а слобода народу,
и мене ће моја мати пиониром звати.

популарна дечја песмица

Данас када пострајем пионир
дајем часну пионирски реч:

Да ћу марљиво учити и радити,
поштовати родитеље и наставнике
и бити веран и искрен друг
који држи дату реч:

Да ћу следити пут најбољих пионира
ценити славно дело партизана
и напредне људе света
који желе добро и мир:

Да ћу волети своју домовину
самоуправну Социјалистичку Југославију
њене братске народе и народности
и градити нови живот пун среће и
радости..

ПОЗДРАВИТЕ МОГА ТАТУ

Наш корак није тако чврст,
јер нисмо ми војници прави,
иако исту капу и звезду,
носимо и ми на глави.

Ал' ипак мора да се зна,
у армију послали смо тате,
да једно време остану тамо,
а после да нам се врате.

Поздравите мога тату,
тамо иза седам гора,
поздравите мога тату,
на таласима плавог мора.

популарна дечија песмица

1. Како су били организовани пионери и по чему су они били препознатљиви?
2. Пажљиво погледај симболе пионирске организације и одговори на шта те они подсећају, анализирај пионирске униформе, заставе и пионирски поздрав?
3. Објасни због чега данас не постоје пионирске организације?

СОЦИЈАЛИЗАМ БЕЗ ЉУДСКОГ ЛИКА

Како је држава реаговала на критику и изразе
незадовољства?

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ РАДИОНИЦЕ

45 минута

ДЕО ЗА НАСТАВНИКЕ

ИСХОД

ЦИЉ

ТОК РАДИОНИЦЕ

Упркос слици коју је званична државна пропаганда стварала представљајући Југославију као идеалан пример јединства народа и партијског (државног) руководства, а која се на Западу често препознавала као “социјализам са људским ликом”, ова држава је током читавог социјалистичког периода била суочена са значајним, јачим или слабијим, незадовољством одређених слојева становништва, националних и социјалних група. Ово се незадовољство јасно огледало у повременим избијању криза, испољаваних кроз критику и захтеве за изменама постојећег стања, како у политичкој тако и у социјалној и националној равни.

Ова радионица за тему има неке од озбиљнијих криза које су потресале југословенско друштво и државу, уз напомену да је њихов одабир учињен тако да се хронолошки обухвате различите декаде развоја ове државе, као и да се укаже на разнолике мотиве незадовољства, дакле политичке, социјално-економске и националне. Ову радионицу наставник би требало да искористи да ученицима представи наличје југословенске политичке стварности и тиме отвори простор за проблематизацију њене државне судбине.

Ученик ће бити оспособљен да схвати прилике које су владале у СФРЈ и оцени интересе различитих социјалних група и народа у њој. Препознаће методе које је држава користила у решавању насталих проблема. Користећи историјске изворе ученици ће самостално изводити закључке и формирати своје ставове, које ће моћи аргументовано да бране. Кроз рад ће морати да сучељавају своја мишљења, али и да их коригују и као група формулишу заједничке ставове.

Представити ученицима историјске изворе из којих могу да разумеју политичке промене у СФРЈ и на основу којих могу да виде какав је однос држава имала према тим догађајима.

Наставник ће у уводном делу часа кроз разговор са ученицима назначити тему која ће се обрађивати. После тога их дели на групе и даје им историјске изворе за рад и задатке који су прецизирани кроз питања. После тога следи рад у групама при чему је веома важна улога наставника који даје допунска објашњења за групе којима је то потребно. Када ученици заврше са анализом и одговоре на питања следи део у коме се презентује рад по групама. У завршном делу часа представници групе (али и остали ученици који се укључују у рад) ће заједнички попунити табелу и одговорити на кључно питање.

	1968.	1971.	1981.
захтеви социјалне природе			
захтеви политичке природе			
реакција државног апарата			

ПРВА ГРУПА

СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 1968.године

Студентским демонстрацијама 1968. године у Југославији претходили су студентски немири широм света у пролеће 1968. године нарочито у Француској и Немачкој. Избили су као израз незадовољства друштвеном ситуацијом у Југославији. Под ударом критике налазиле су се привилегије, богаћење, незапосленост, а међу паролама најрадикалнија је била: „Доле црвена буржоазија”. Важно је нагласити да протести нису били усмерени против поретка у држави већ против компромитације основних идеја социјализма.

РЕЗОЛУЦИЈА СТУДЕНАТА БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА (3. јун 1968.године)

Ми студенти београдског универзитета ЗАХТЕВАМО

1. Остваривање уставом загарантованог права за једнаке услове школовања.
2. Остваривање услова у оквиру којих би Универзитет СТВАРНО БИО СЛОБОДНА, КРИТИЧКА И ИСТИНСКА САМОУПРАВНА институција.
3. Побољшање материјалног положаја студената и радника.
4. Побољшање материјалног положаја Универзитета и стварање услова за слободну и критичку научну делатност.

5. Јачање утицаја науке и Универзитета на друштвена кретања.

ДАЉЕ ЗАХТЕВАМО

6. Остваривање Уставом загарантованог права на рад и слободу рада
7. Повећање минималног личног дохотка.
8. Укидање свих социјалних ПРИВИЛЕГИЈА и онемогућавање БОГАЋЕЊА ПОЈЕДИНАЦА НА РАЧУН РАДНИЧКЕ КЛАСЕ.
9. Корениту промену кадровске политике у свим сферама друштвеног живота.
10. Слободу и непристрасност средстава информисања.
11. Слободу штрајкова и демонстрација.

СТУДЕНТИ БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

Живојин Павловић, *Испљувак пун крви*, Београд 1990, стр. 48

1. Покушајте да утврдите на које се друштвене групе односе захтеви студената.
2. Издвојите захтеве који имају политички карактер.
3. Препознајте које су негативне појаве у друштву и држави препознали студенти.

САОПШТЕЊЕ ИЗВРШНОГ ВЕЋА

(4. јун 1968.године)

„Вечерас је Извршно веће Србије, под председништвом Ђурице Јојкића, разговарало са представницима Акционог комитета студентских демонстрација и расправљало о њиховим захтевима. ... Изражавајући жаљење због досадашњих сукоба студената и Народне милиције и Извршно веће и Акциони одбор су формирали заједничку комисију која ће испитати околности под којима је до тога дошло и утврдити одговорности због евентуалног прекорачења законских овлашћења.”

Б.Петрановић – М.Зечевић, *Југославија 1918–1984*, Београд, стр. 959.

СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 1968.

Живојин Павловић, *Испљувак крви*, Београд 1990.

1. Опишите реакцију представника Народне милиције према демонстрантима.
2. Да ли је и кад употреба силе оправдана?

ДРУГА ГРУПА

ХРВАТСКО ПРОЛЕЋЕ 1971. године

Појам „Хрватско пролеће” односи се на политички, национални и економски покрет који је крајем шесдесетих и почетком седамдесетих година захватио СР Хрватску. Циљ покрета била је што већа политичка и економска самосталност Хрватске унутар Југославије, посебно у области туризма и девизног режима. Своју подршку Хрватском пролећу дали су и хрватски студенти организовањем општег штрајка. Управо тај штрајк био је повод Титу и југославенском политичком руководству да зауставе хрватски покрет и смене хрватско руководство. Уследиле су бројне смене, откази и затварања учесника Хрватског пролећа. Због масовне подршке хрватских грађана, покрет се често називао и Масовни покрет, тј. „Маспок”.

УВОДНО ИЗЛАГАЊЕ Ј. БРОЗА ТИТА НА СЕДНИЦИ ПРЕДСЕДНИШТВА СКЈ

(1. децембра 1971. године, Карађорђево)

„... у штампи, нарочито Матице хрватске, али и у „Вјеснику” и другим листовима – у неким више у неким мање – ти разни антисоцијалистички антисамоуправљачки елементи дају такве изјаве које су апсолутно противуставне, које су кажњиве и траже гоњење. Они слободно иступају, а никоме се ништа не догађа. И ја сам морао друговима казати да је то неподношљиво.

Знамо да постоји такозвани револуционарни комитет 50-торице – а ја га називам контрареволуционарним – који руководи свим тим акцијама. То су четворица – петорица који су главни, али ми знамо да их има много више. То је организација која ради и легално и илегално., а жариште тога је Матица хрватска. Те ствари су тако далеко отишле да се може очекивати и допустити да у нашој социјалистичкој земљи дјелују не само такви појединци, него и контрареволуционарне групе.”

Б.Петрановић – М.Зечевић, *Југославија 1918-1984*, Београд, стр. 986.

1. Кога препознајете, по речима Тита, као највеће кривце на насталу ситуацију у Хрватској?
2. Како схватате појам „контрареволуције”.

ЗАДРЖАТИ ДЕВИЗЕ ДО НОВИХ РЈЕШЕЊА

Ријека, 22. XI – тражимо да се у интересу радничке класе до 1. I 1972. ријеше девизни, вањско-трговински, банкарски и царински систем. У противном, предлажемо нашем градском руководству да девизе задржи у граду, у републици, и да сами њима располажемо.

Тај захтјев изнијет је на збору ријечких свеучилиштараца, а резултат је вишесатне расправе о уставним амандманима. Ријечки студенти предлажу да тако поступе и остале општине у СР Хрватској. Око пет тисућа ријечких свеучилиштараца захтјевају доношење таквих системних рјешења која ће омогућити нормално пословање бродоградње, бродарства и туристичке привреде. Будући да је национални суверенитет недељив став је који је произишао из расправа о приједлогу амандмана на Устав СР Хрватске, ријечки високошколци држе да је СР Хрватска суверена национална држава хрватског народа. СР Хрватска је држава Хрвата, Срба, Талијана, Чеха, Мађара, Словака – то јест држава свих житеља који живе у њој. Она је утемељена на власти и самоуправљању радничке класе и радних људи. Службени језик у СРХ је хрватски, а писмо латиница. Химна је „Лијепа наша домовино” у изворном облику, а главни град Загреб....”

Вјесник, Загреб, 23. XI 1971. стр.5

1. Препознај који су економски, а који политички захтеви.
2. Постоји ли по твом мишљењу оправданост тих (неких) захтева и зашто.

ТРЕЋА ГРУПА

КРИЗА НА КОСОВУ 1981.године

Уставом СФРЈ из 1974. године, Социјалистичка аутономна покрајина Косово и Метохија добила је проширену аутономију у оквиру СР Србије. Захтевајући већи степен самосталности стварањем властите републике, Албанци на Косову организирају масовне демонстрације 1981. године. Ударна парола била је „Косово Република”. Власти су жестоко наступиле против демонстраната и њихових водја, који су завршили у затвору. После Титове смрти Срби на Косову почели су подржавати предлог за промену устава да би аутономију вратили на стање пре 1974. године. Тиме су односи између Срба и Албанаца били поремећени. Нови талас демонстрација започео је 1989. године, кад је српска скупштина са променом устава Србије редуковала аутономију покрајини Косово. Највише пажње добио је штрајк рудара у Трепчи, који су у знак протеста остали у рударском рову. Власт је објавила ванредно стање.

ЗВЕНИЧНИ ИЗВЕШТАЈИ О

A

p

5

5

1

1. Који су разлози незадовољства судената у Приштини по овом извештају?
2. Какав ефекат је требао да се постигне оваквим извештајем?

П

B

1. Уочите које су тековине СФРЈ угрожене по речима Л. Мојсова.
2. Упоредите ситуацију на Косову 1981. године са садашњом.

АЗЕМ ВЛАСИ 1995. О ЗБИВАЊИМА 1981. ГОДИНЕ, У КОЛИМА ЈЕ УЧЕСТВОВАО КАО ФУНКЦИОНЕР СКЈ.

(...) На Косову се 1981. године испреплело низ негативних околности, које су претходиле демонстрацијама и тим догађајима. Колико год смо били брзо кренули у економски и културни развој, у националну еманципацију, ипак су Косово, као најнеразвијеније подручје Југославије, пратили бројни социјални проблеми (...) Затим, деловали су и страни фактори, пропаганда из Албаније, (...) друге обавештајне службе. (...) Познато је да су са Истока стално с подозрењем гледали на праксу југословенског социјализма. Источноевропске земље, у првом реду Русије, биле су заинтересоване да се неутралише објективни утицај нашег југословенског примера. (...) (...) Пазите, савезни врх се препао, и помало панично реаговао, јер се тако нешто догађало први пут после Титове смрти. Кад је одред савезне полиције стигао, нико из Покрајине није имао овлашћења да њиме командује, него искључиво савезни врх. Једноставно, закључили су да треба растурати демонстрације по сваку цену. Употреба силе и тој мери била је трагична грешка. (...) На Косову су се узбуркали духови, што је сасвим разумљиво, јер скоро да није било породице у Покрајини која није имала неког студента или ђака у Приштини. Чим су чули шта се догађа, протестима су се прикључили и родитељи (...) Имали смо, значи, успаничено руководство из Београда, и руководство Покрајине које је губило контролу над догађајима, због чега је дошло до употребе силе, да би све кулминирало 31. марта, и 1. и 2. априла. (...)

*Петровић, Момчило, Питао сам Албанце шта желе, а они су рекли: републику, ако може...
Београд 1996, стр. 41, 44.*

1. Какве узроке кризе наводи Азем Власи?

2. Упореди виђење истих догађаја у три извора. У чему и зашто се разликују?